

3
2017
(151)

Cena 6,00 zł
(VAT=5%)

НАД БУТОМ І НАРВОЮ

PL ISSN 1230-2759 Nr indeksu 367214

УОСѢННѢ ХРІСТЕ

ЕЛ

ЗМІСТ ★ SPIS TREŚCI

Ju. Hawryluk, „ <i>Jakije tam z was turysty, koli wy po-swojotu howoryte!</i> ”	2
(І), <i>Найкращі читці української поезії</i>	3
С. Савчук, <i>Почерпати з пісенної криниці</i>	5
<i>Результати XIII Конкурсу української пісні «З підляської криниці 2017»</i>	11
<i>Українські прислів'я і приказки про час</i>	14, 17
(І), <i>Слідами підляського минулого</i>	15
Г. Купріянович, <i>Люблинський літературний вечір з Ю. Гаврилюком</i>	18
Ł. Semeniuk, „ <i>Storinka dla Profesora Łesiwa</i> ” – z podlaskimi akcentami	19
Ю. Плева, <i>Курашувська і пудляська демографія</i>	25
Н. Григорук, <i>З життя взятє! – історії з Курашева</i> ...	28
<i>«Вродився і мусить одразу зачїв писати...»</i> . Інтерв'ю з С. Сидорук	29
Ju. Hawryluk, <i>Szkic do podlaskich dziejów w latach 1795 – 1914</i>	31
Л. Лабович, <i>«Ковкнув як бусьол жабу». Світ земневодних і плазунів в говірках Підляшшя</i>	35
Л. Красковська, <i>З давніх часів. Мандрівне життя</i>	37
Ю. Гаврилюк, <i>Лемківська пісня – на вухо і на фонограф</i>	40
І. Киризюк, <i>З циклу «Фреска весняна»</i>	43
Н. Гаврилюк, Т. Карабович, <i>Вірші</i>	44
К. Kościwicz, <i>Piękno stworzone przez ludzkie dłonie</i>	44
Л. Лабович, <i>З хроніки подій на Підляшші</i>	45

НАША ОБКЛАДИНКА

Лауреатки Конкурсу української пісні «З підляської криниці 2017», бильцанки Марта Ігнатюк та Патриція Буркевич – співаючи в дуєті, зайняли перше місце у своїй категорії за виконання сучасної пісні «Калина». Фото Ю. Гаврилюка

Стор. II: Чудо Святого Георгія про змія (Юрій-Змієборець). Ікона другої половини XV ст. у колекції Національного художнього музею України у Києві, куди потрапила з церкви в надсянському селі Здвижень, що в Бескиді (історичне Руське, – а зараз Підкарпатське, – воєводство, повіт Лісько).

День св. Юрія-Змієборця – 23 квітня за юліанським календарем (у XX–XXI ст. 6 травня «нового стилю») – став для наших предків символічним початком теплої і багатоглибкої весни, так як у записаних два сторіччя тому в околиці Кліщель (повіт Гайнівка на Підляшші) весняних піснях просять «Святий Юрій – пуйди до Бога по ключі і одомкни землю, а випусти травичку». А більші воєводи русини-українці, зокрема козаки, заспівували ще й таке: «Гей, нумо, хлопці, до зброї! Нам допоможе святий Юр, ще й Пречиста Мати – лихо звоювати!». Коли вже весна провністю розцвіте своєю красою, приходить пора, щоб мамі одягали своїх донечок у пишні вінки, а молодь на прощання весни й привітання літа гуляла «Купалу».

Стор. III: Костянтин Трутовський (1826–1893), «Одягають вінок» (до 1893 р., полотно, олія; Харківський художній музей). **Стор. IV:** Генріх Семирадський (1843–1902), «Ніч на Івана Купала» (1892 р., полотно, олія; Львівська національна галерея мистецтв).

Український часопис Підляшшя „Над Бугом і Нарвою”

Видавець: Союз українців Підляшшя

ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23
www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Зреалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації.

Редакція: Андрій Давидюк, Юрій Гаврилюк (головний редактор), Андрій Єкатеринчук, Іван Киризюк, Людмила Лабович. **Співпрацівники редакції:** Христина Костевич, Агнешка Парфінюк, Микола Рощенко, Славомір Савчук, Леокадія Сасевич, Мирослав Степанюк, Єлизавета Томчук, Кароліна Хмур, Олена Чабан.

Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють погляди редакції. Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою право редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст поміщених реклам та оголошень редакція не відповідає.

Річна передплата на території Польщі коштує 50,00 zł. Річна передплата з-за кордону – рівновартість 35 доларів США (звичайною поштою) або 50 доларів США (летунською поштою). Банк рахунок видавця: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Ukraińskie pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”

Wydawca: Związek Ukraińców Podlasia

ul. Ogrodowa 13, 17-100 Bielsk Podlaski, tel/fax 85-730-25-23
www.zup.org.pl E-mail: biuro@zup.org.pl

Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Redakcja: Andrzej Dawidziuk, Jurij Hawryluk (Jerzy Gawryluk – red. naczej.), Andrzej Jekaterynczuk, Jan Kiryziuk, Ludmiła Łabowicz. **Współpracownicy redakcji:** Karolina Chmur, Helena Czaban, Krystyna Kościwicz, Agnieszka Parfieniuk, Mikołaj Roszczenko, Leokadia Sajewicz, Sławomir Sawczuk, Mirosław Stepaniuk, Elżbieta Tomczuk.

Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego czasopisma wyrażają poglądy redakcji. Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania, skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść zamieszczonych reklam i ogłoszeń.

Roczna prenumerata krajowa kosztuje 50.00 zł (w przypadku prenumeraty za okres krótszy ilość numerów należy pomnożyć przez 8.50 zł). Roczna prenumerata zagraniczna – równowartość 35 USD (poczta zwykła) lub 50 USD (poczta lotnicza). Rachunek bankowy: Związek Ukraińców Podlasia, Bank Pekao S.A., nr 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Druk: Andare. Studio Grafiki i Reklamy, ul. Senatorska 40/91, 00-95 Warszawa. Nakład: 1600 egz.

„Jakije tam z was turysty, koli wy po-swojomu howoryte!”

Taki właśnie wyraz zdziwienia usłyszeli w jednej z naszych podlaskich wsi uczestnicy pierwszego rajdu „Pudlasze”, który odbył się w kwietniu 1983 roku. Rzeczywiście – bardziej niż turystami byliśmy poszukiwaczami własnej drogi w przyszłość i szliśmy przede wszystkim po to, aby w ojczystym krajobrazie wypatrywać kulturowych i historycznych drogowskazów. Zanim przed ćwierćwieczem powstał Związek Ukraińców Podlasia, zostało ono przez nas już dość dobrze poznane – obchodzone od Rybołów po Kodeń, trochę opłynięte kajakami, a przy różnych okazjach, np. zbierania podpisów pod listami kandydatów do parlamentu i samorządów, potem zaś rozlepiania plakatów przed imprezami – także objeżdżone (wyczytałem gdzieś, że tzw. Mała Ojczyzna obejmuje teren, do którego można w ciągu godziny dotrzeć samochodem).

„Proukraïńska” – lub też „preukraïńska” – turystyczno-rajdowa aktywność młodzieży na Podlasiu zaczęła się 35 lat temu, bowiem pierwszy rajd krajoznawczy – w okolicy Orli (*Wuorli*) – odbył się we wrześniu 1982 roku. Osobiście wziąłem udział dopiero w zorganizowanym na początku kwietnia 1983 r. rajdzie „Pudlasze'83”, którego trasa wiodła z wiatraka w Białowieży przez okolice Hajnówki i Dubicz Cerkiewnych, a dalej do Kleszczel, Drohiczyna i Mielnika. Rajd ten dał przede wszystkim możliwość wzajemnego poznania się. Ci z nas, którzy byli jeszcze uczniami szkół średnich lub studiowali w Białymstoku, mogli po raz pierwszy spotkać się z młodzieżą ukraińską mającą rodzinne korzenie na Południowym Podlasiu, Chełmszczyźnie i Nadсаніu, co w innych okolicznościach byłoby raczej niemożliwe. Dla naszych zaś gości była to możliwość, aby przekonać się na własne oczy, że jest to region zamieszkały przez etnicznych Ukraińców, którego nie zmieniły przymusowe wysiedlenia w latach 1944-1947.

ЛІВНИ РІСЬКА ПІСНІЧКА
НА ПЛОЩІ З ПЛАВА
ДОРОЖИЧКА - ЕН СТ.

ПІДЛЯШШЯ'87

V ВЕСНОВИЙ РЕЙД

Всіх зацікавлених шире запрошуємо на Квілейний –
– V весняний рейд по старинній Підляській землі. Від-
будеться він в днях 21-26.04.1987 р.

Всі учасники зустрічаються в "підляській хаті" в
Біловехі/вулиця Застава – біля вітряків/. Вихід I-ї гру-
пи на трасу буде в середу /22.04./ ранком. Мандрувати
будемо поза верхнього відтинку Нарви, з нічлігами в Тро-
стяниці / 22/23 /, Канюках / 23/24 / і Кожині / 24/25 /.

Заплановано також II-у, резервову трасу, яка буде евен-
туально вела в сторону Дубичів Церковних і Кліщель. Тут
виходимо з Біловехі в четвер /24.04/ ранком.

Закінчення рейду буде в селі Відово – історичному
передмісті Вільська.

В програмі імпрези передбаченою є популяризація ві-
домостей про регіон, фольклор і архітектуру Підляшшя, а
також виконування фотографічної документації етнографі-
чних пам'яток.

Нічліги заплановані в житлових будинках. Просимо взя-
ти з собою провіант – по нашому: харчі.

Поповнити ці інформації можете у Юрія Місіюка, Біло-
сток

ОРГАНІЗАТОРИ

Представiony tu na zdjęciach z rodzinne albumu rajd „Pudlasze” w 1987 roku był zatem jubileuszowy, więc oprócz ulotek z trasą przygotowaliśmy też pamiątkowy znaczek. Jego głównym elementem graficznym były skrzydła wiatraka, wtedy jeszcze tego w Białowieży, który przez kolejne lata służył za miejsce zbierania się i pierwszego wspólnego noclegu rajdowiczów. Tym razem jednak nocowaliśmy nie w chłodnym wiatraku, lecz w ciepłej chacie, która została przeniesiona ze wsi Biała pod Bielskiem (wiatrak pochodzi z Kotłów – następnej wsi na drodze z Bielska do Narwi).

Przygotowania zaczęły się jeszcze zimą i po długich dyskusjach ustalono, że będziemy wędrować przez najbardziej na północ wysunięty skraj ukraińskiego obszaru językowego – wzdłuż prawego brzegu Narwi. Załączam tu ukraińską wersję ulotki z programem rajdu, będącym efektem „rękodzieła narodowego” – tekst główny powstał na maszynie do pisania, a więc urzędnie, które wkrótce odeszło do historii, a grafikę domalowałem ręcznie i wylepiłem z kalkotekstu (też zabytek).

Zakończenie na str. 22

Найкращі читці української поезії

Щорічно в травні від майже 20-ти років у Більському будинку культури зустрічаються читці української поезії з регіону на Воєводському декламаторському конкурсі «Українське слово». Цього року конкурс пройшов 10 травня та взяли в ньому участь діти з Більська, Білостока і Черемхи. Отож виступили дошкільнята з Садка № 9 «Лісова поляна» в Більську та міжсадкових груп Інтеграційного садка № 26 у Білостоці, а також школярі з Комплексу шкіл ім. Адама Міцкевича в Більську, Шкільно-дошкільного комплексу в Черемсі та Комплексу громадських шкіл ім. св. Кирила і Методія в Білостоці. Загалом показалося аж понад 80 молодих декламаторів з садків, початкових шкіл та гімназій. Презентували вони доволі різноманітну українську поезію – дитячі віршики, твори класиків, піднесену патріотичну поезію та вірші підляських авторів.

Катерина Романюк – найкраща серед гімназистів

Журі, в складі якого знайшлися підляський поет Іван Киризюк, україніст, журналіст і перекладач Іван Бакунович та Єлизавета Нелипинська, директор Садка № 9 «Лісова поляна» в Більську, оцінювало добру українську вимову та гарну сценічну презентацію. Загалом вони нагородили понад половину всіх учасників.

Юлія Сидорук і Бартош Ульянов з Більська – переможці в категорії «садок»

У перерві старші учасниці конкурсу читали дітям загадки

Григорій Данилюк і Мальвіна Волосик – найкращі в категорії «початкова школа, класи I-III»

Усіх дітей поділено на чотири вікові категорії. Лауреатами конкурсу стали:

Садок:

I місце – Юлія Сидорук і Бартош Ульянов з Більська

II місце – Григорій Серединський з Білостока;

Мартина Федорук і Оля Рибак з Більська

III місце – Ілля Мойсик, Ада Заленська

і Алян Мочульський з Більська

Відзначення: Домініка Лабович, Шимон Савчук,

Михайло Якуб'юк, Михайло Серединський

і Ганна Лабович з Білостока; Зусанна Савицька

і Дарія Максим'юк з Більська

Класи I-III початкової школи:

I місце – Григорій Данилюк і Мальвіна Волосик з Більська

II місце – Домініка Журавель, Наталія Делей

і Мая Єрмаловська з Більська; Теодор Смик з Черемхи

III місце – Петро Алексіюк з Черемхи; Іларія Токаюк,

Олександра Касперук і Магдалена Корпач з Більська

Дошкільнята з Садка № 9 у Більську

Матвій Андріюк та Домініка Бобер – найкращі в категорії «класи IV-VI початкової школи»

Відзначення: Магдалена Степанюк, Мая Квятковська,

Вікторія Петручук, Олександра Врубель та Поля

Заленська з Більська; Маргарита Ришук із Черемхи

Класи IV-VI початкової школи:

I місце – Домініка Бобер і Матвій Андріюк з Більська

II місце – Варвара Нестерович з Черемхи;

Павло Туровський, Юлія Єрмаловська

і Дарія Рута з Більська

III місце – Олександра Пікутин, Анджеліка Назарук

і Микола Томчук з Більська;

Богуслава Ремеш з Черемхи

Відзначення: Лаура Мхітаріан, Діана Мхітаріан,

Марія Яким'юк, Наталія Никитюк, Домініка Гапунович

і Катерина Максим'юк з Більська

Гімназія:

I місце – Катерина Романюк з Черемхи

II місце – Габрієля Якубович з Більська;

Роксана Шатилович з Черемхи

III місце – Марцеліна Наливайко з Більська;

Петро Місіюк з Білостока

Відзначення: Мартин Мойсик

і Миколай Яким'юк з Більська

Дякуючи виступам на сцені діти розвивають знання української мови, якою найчастіше не користуються вдома, покращують свою вимову, окрім того набираються сміливості і розвивають уміння сценічної презентації. То цінна ініціатива, яка гуртує усі вікові групи дітей і молоді, що вчать української мови як рідної в садках і школах Підляшшя.

Конкурс відбувся в рамках проекту Союзу українців Підляшшя завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації при підтримці Маршалка Підляського воєводства та Бурмістра міста Більськ-Підляський. Зорганізували його вчительки української мови Комплексу шкіл ім. А. Міцкевича в Більську.

(1)

Фото авторки статті і Е. Томчук

Почерпати з пісенної криниці

27 травня 2017 року дороги всіх колективів та виконавців, які на Підляшші співають українські пісні, вели до Більська. В місцевому Більському будинку культури проходили прослуховування XIII Конкурсу української пісні «З підляської криниці». Взяло в них участь понад п'ятдесят виконавчих одиниць, серед яких були фольклорні і естрадні колективи, солісти, представники малих музичних форм, тобто дуети, тріо тощо. На сцені зустрілись представники всіх поколінь співаючого регіону – від численного представництва дітей та молоді, почерез середнє покоління, а завершуючи на бабусах зі співочих груп з підляських сіл.

Триваючий декілька годин пісенний марафон завершився вердиктом журі. Гран-прі конкурсу здобув ансамбль «Мале ГДК» з Гайнівського будинку культури, який виступив з забарвленим джазом виконанням Івасюкової «Червоної рути». Це вже чергова перемога колективу зі Студії естрадної пісні, яка діє в Гайнівці. Як говорить її керівник Марта Гредель-Іванюк, це значить, що в наступному конкурсі ансамбль не виступить – зробить паузу.

– Очевидно наші солістки виступлять, бо дуже хочуть брати участь у цьому конкурсі, але для колективу випадало б зробити перерву. У конкурсі «З підляської криниці» беремо участь вже від декількох літ. Початково вибирали популярні українські естрадні пісні, сягали по відомі аранжзації, доступні в Інтернеті. Зараз пробуємо вже робити щось інше і думаю, що Гран-прі це мабуть також доцінення нашої зміни, тому що однак ця пісня – «Червона рута» – у конкурсі надихнула чимось новим – сказала Марта Гредель-Іванюк.

Переможці конкурсу в різних номінаціях виступили тиждень пізніше – 3 червня, на гала-концерті, який відбувся в рамках Днів Більська. Як на прослуховуваннях, так і гала-концерті можна було помітити перевагу дітей та моло-

ді. Ця домінація не дивує, якщо взяти до уваги факт, що лише один ансамбль «Ранок» це кількадесят осіб. Багато з учасників виступало не раз, а пробувало своїх сил у різних складах – у колективі, соло, а то ще й з подругою.

Мая Єрмаловська заспівала дві пісні. Її мама Анна прийшла до Більського будинку культури, щоб підтримати двох своїх дочок – окрім Маї також Юлію.

– Вдома співають більше з татом, бо він закінчив музичну школу – говорить пані Анна. – Тато співає з ними і пригравляє на фортепіано. Як кожна мама, також і я хвилююсь децю, коли

доньки співають, але треба це подолати й просто нагороджувати оплесками своїх дівчат. Доньки співають також у «Ранкові» – старша вже шість літ, а молодша Мая від двох літ. Зараз знають більше тих пісень ніж я, але і я при них згадую деякі.

Гавриїл Михайло Мицевич на конкурсі виступав з двома колективами – «Гілочкою» з Черемхи та «Добриною» з Білогостоку.

– Зараз я навчаюсь вже у середній школі в Білостоці, раніше в Черемсі почав співати, і надалі співаю в «Гілочці». А члени «Добрини» запросили мене, щоб з ними співав і єднаю зараз участь

«Ранкові дівчатка»

«Добрина»

Наталія Шиманська

Мая Єрмаловська

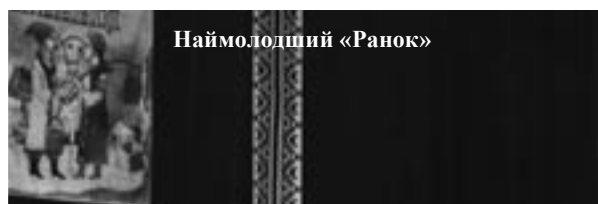
«Мікстура»

Софія Филип'юк

Дует Іларія Токаюк і Наталія Лапинська

Наймолодший «Ранок»

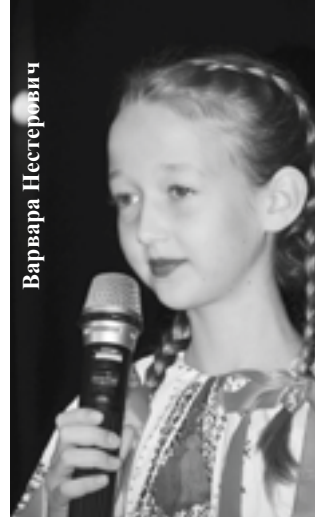

Юлія Єрмаловська

Дует Вікторія Корнилюк та Олександра Осип'юк

Варвара Несторович

у двох колективах. «Добринна» то у великій мірі продовження «Гілочки», бо співає тут багато «випускників» ансамблю з Черемхи. Загалом співаю вже шість літ і не є то мій перший раз на конкурсі «З підляської криниці» – говорить Гавриїл, який зі своїми ансамблями виспівав два перші місця в номінації фольклор у двох категоріях.

Приємно бачити, як один з постійних учасників конкурсу, український ансамбль «Гілочка» з Черемхи, збільшує число членів. Зараз це понад 30 осіб і вже від декількох років в колективі співає щораз більше хлопців, а не лише дівчата. Тішить також це, що подібно як Гавриїл, багато з тих, хто вже пішов на навчання до Білостоку, не пориває з колективом і надалі, в міру можливостей, з ним виступає.

Молоде покоління приходить на зміну старшому, якого на конкурсі представляли такі ансамблі, як «Вільчанки» з Вільки-Терехівської чи «Вереси» з Вилінова. Катерина Тихонюк зі Збуча та Віра Бовтром'юк з села Море заспівали в дуеті.

– Такий дует захотіли зробити, а як вдасться – не відомо – казали перед виступом. – Я вперше співала в колективі «Збучанки», але він розпався, а тепер зорганізувала колектив у Морі – на-

зивається «Чайки». Співаємо старовинну пісню «огульку» – така веснянка. Знаю ще її з дитинства, тепер то мало хто її співає, колись мама співала, а я не знаю – як я навчилася? Сиділа, слухала, але спеціально не вчилася, а все запам'ятала. Ті пісні сидять в мене в голові – і то не одна, стільки їх є, що всіх не виспівати. Щось мабуть у генах є – мама співала, то зараз і я співаю. На селі тепер мало співають, тільки колективи. А тут приємно подивитись, що на конкурсі співають діти, так багато їх є і так добре виговорюють, аж серце радіє.

Ольга Филоць, Анна Романюк і Валентина Кульгавчук це частина колективу «Незабудки» з Нурця-Станції, хоча багато з них є з села Залісся. Співають уже разом вісім років, а офіційне надання імені було шість років тому.

– Наш склад міняється – на початку було сім осіб, а зараз шість. Маємо музиканта – гармоніста, збираємось раз у тиждень, у четвер у ГОК-у на репетиції і співаємо. Співаємо також і церковні пісні, і колядки, а в Більську на конкурсі може з четвертий раз.

Жінки говорять, що, на жаль, пісенна традиція на селі зникає і плачуть її лише ансамблі – люди вже якось менше зустрічаються, залишилися пере-

важно старші особи. Загинула вже також сільська «установа» – лавочки, де часто можна було не тільки поговорити, але й поспівати. З заниканням так колись розповсюджені формули традиційного співання по селах, українська пісня «мігрує» до більших осередків, а лавочку замінює зал у будинку культури та сцена.

Над проведенням конкурсу та гала-концерту важко працювала, зокрема, Єлизавета Томчук – керівник колективів «Ранок» в Більську та «Родина» в Дуб'яжині і член Головної управи Союзу українців Підляшшия.

– Починали ми дванадцять років тому, зараз трішки по-іншому це відбувається – говорить головна організаторка конкурсу. – На початку є прослуховування, а щойно потім гала-концерт. Багато ансамблів є з нами від самого початку – від 2005 року. Це ансамблі, які хочуть представляти як сучасну пісню, так і фольклор. Але кожного року є якісь нові виконавці, так і в цьому році є нові ансамблі з Білогостоку, з Парцева, декілька нових менших форм. Загальна кількість не міняється.

Один з дебютантів це колектив «Мікрон», який діє при Білостоцькому житловому кооперативі БСМ.

«Чижов'яни»

«Ранок». Фолькова група

«Криниця»

Ансамбль з Вільки-Терехівської

Дует Ілона Нестерович й Єлизавета Супронюк

Ансамбль Добровільної пожежної охорони з Парцьова

«Луна»

«Вереси»

«Новина»

«Незабудки»

Дует Ірина Мороз та Іван Філіпович

Ніна Тимошук

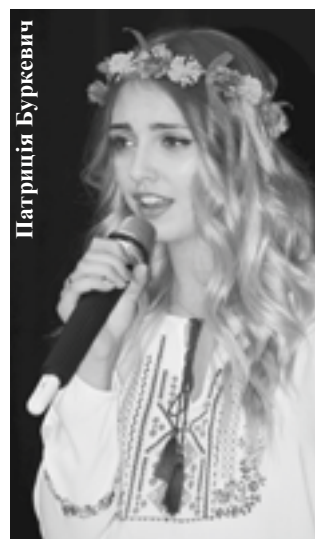
Дует Агата Степанюк і Габрієла Якубович

«Астерія»

Марта Ігнатюк

Наталія Буркевич

— Збираємось другий рік, наш стаж ще невеличкий, але всі полюбаємо співати — говорить керівник хору Ольга Хубер. — Участь у такого роду конкурсах дає нам велике задоволення і приємність. Маємо надію, що добре виступили. Творимо таку гарну компанію, в колективі є дуже добрі відносини, всі є друзями і маємо надію, що надалі будемо співати і що за рік знов виступимо в Більську. А українські пісні — маємо їх багато. Я сама з України, виросла серед цих пісень — мама співала і бабуся. Наш музичний керівник приносить нам також нові українські пісні, так що є з чого почерпати.

Почерпати є з чого — як з суто підляської, так і загальноукраїнської криниці. Можна було в цьому переконатися під час гала-концерту, який пройшов на сцені біля будинку Міського управління в Більську. Завдяки цьому, що фінал конкурсу «З підляської криниці» увійшов у програму «Днів Більська», можна його провести на професіональному рівні, підвищуючи ранг заходу. Двогодинний концерт доказав, що не зважаючи на такі явища, як асиміляція молодого покоління та демографічна криза підляських сіл, звідки пере-

важно виходила місцева українська пісня, є ще багато виконавців, які на відповідному рівні виконують українські пісні. Добре було б ще, коли б за піснями пішло зберігання рідної мови та ріст національної свідомості. Але, може саме пісня буде поштовхом до цього, щоб у випадку деяких осіб такий процес відбувся і щоб з підляської української криниці черпали повними руками.

Славомир САВЧУК
Радіо Білосток А.Т.
Фото Ю. Гаврилюка

Результати XIII Конкурсу української пісні «З ПІДЛЯСЬКОЇ КРИНИЦІ 2017»

Гран-прі – Grand Prix

Ансамбль «Мале ГДК» з Гайнівського будинку культури
Ансамбль «Малос ГДК» з Гайнувського будинку культури
Ansambl «Małoję HDK» Hajnuwśkoŋo budynku kultury

ФОЛЬКЛОР

Середня вікова категорія

Малі форми

II місце – Тріо Катерина Романюк,
Ганна Жепнівська та Наталія Боцюк
з Черемхи

Ансамблі

I місце – Ансамбль «Гілочка» з Черемхи
I місце – Ансамбль «Ранок» з Більська

Старша вікова категорія

Сольний спів

I місце – Лідія Тимошук з Вилінова
II місце – Валентин Никиторович з Мельника
III місце – Ніна Тимошук з Нурця-Станції

Малі форми

I місце – Дует Катерина Тихонюк зі Збуча
та Віра Бовтром'юк з Мора
I місце – Дует Єлизавета Супронюк
та Ілона Нестерович з Черемхи
II місце – Дует Гелена Датчук та Олександр
Пура з Мощони-Королівської
III місце – Дует Ірина Мороз та Іван Филипович
з Білостоку
III місце – Ансамбль з Вільки-Терехівської

Ансамблі

I місце – Ансамбль «Добриня» з Білостоку
I місце – Ансамбль «Родина» з Дуб'яжина
II місце – Ансамбль «Новина»
з Мощони-Королівської
II місце – Фольклорний ансамбль «Вереси»
з Вилінова
III місце – Ансамбль «Мельничани» з Мельника
III місце – Ансамбль «Незабудки» з Нурця-Станції
IV місце – Ансамбль «Криниця» з Радивилівки

ОПРАЦЬОВАНИЙ ФОЛЬКЛОР

Середня вікова категорія

Ансамблі

I місце – Ансамбль «Стебло» з Білостоку

II місце – «Ранок фольковий» з Більська

III місце – Вокальний ансамбль

з Комплексу шкіл ім. св.св. Кирила

і Методія у Білостоці

Старша вікова категорія

Малі форми

I місце – Ансамбль «Чижов'яни» (жіноча група)

II місце – Ансамбль «Чижов'яни» (чоловіча група)

Ансамблі

I місце – Ансамбль «Мікрон» з Білостоку

I місце – Жіноча група ансамблю «Мікрон»

з Білостоку

II місце – Ансамбль «Чижов'яни» з Чижів

СУЧАСНА ПІСНЯ

Молодша вікова категорія

Сольний спів

- I місце – Наталія Шиманська з Більська
II місце – Мая Єрмаловська з Більська
II місце – Олександра Волчик з Гайнівки

Малі форми

- I місце – Тріо Оля Касперук, Патриція Шидловська та Магдаліна Степанюк з Більська
I місце – Тріо Наталія Никитюк, Таня Максим'юк та Йоанна Василюк з Більська
II місце – Дует Іларія Токаюк та Наталія Лапинська з Більська
II місце – Дует Вікторія Корнилюк та Олександра Осип'юк з Більська

Ансамблі

- I місце – Ансамбль «Сонечко» з Садочка № 9 в Більську
I місце – «Ранкові дівчатка» з Більська
II місце – «Наймолодший Ранок» з Більська

Середня вікова категорія

Сольний спів

- I місце – Софія Филип'юк з Гайнівки
I місце – Юлія Єрмаловська з Більська
II місце – Ізабела Карчевська з Гайнівки
II місце – Вікторія Гаць з Більська

Малі форми

- I місце – Дует Анастасія Вишенко та Домініка Гапунович з Більська
I місце – Дует Агата Степанюк та Габрієла Якубович з Більська
II місце – Дует Дарія Рута та Юлія Доброчинська з Більська

Ансамблі

- I місце – «Ранок пісня сучасна» з Більська
III місце – Ансамбль «Мікстура» з Кліщель

Старша вікова категорія

Сольний спів

- I місце – Марта Ігнатюк з Більська

Малі форми

- I місце – Дует Марта Ігнатюк та Патриція Буркевич з Більська
II місце – Тріо «Астерія» у складі Катерина Хмур, Марта Варшицька та Олександра Варшицька з Більська

Ансамблі

- I місце – Ансамбль Добровільної пожежної охорони з Парцьова
I місце – Гурт «Астерія» з Більська
II місце – Ансамбль «Луна» з Парцьова

«Мельничани»

Дует Катерина Тихонюк і Віра Бовтром'юк

Дует Ольга Філоць і Анна Романюк

Іван Шиманюк

Дует Гелена Датчук і Олександр Пура

«Ранок». Фольклорна група

Українські прислів'я і приказки про час *Ukrajinśki prysliwja i prykazky pro czas*

Час, як вода, – все йде вперед.
Czas, jak woda, – wse jde wpered.

Бережи час, часу за гроші не купиш.
Bereży czas, czasu za hroszi ne kupysz.

Згаяного часу і конем не доженеш.
Zhajanoho czasu i konem ne dożenesz.

Не тому час дорогий, що довгий, а тому, що короткий.
Ne tomu czas dorohyj, szczo dowhyj, a tomu, szczo korotkyj.

Час – найліпший лікар.
Czas – najlipszyj likar.

Час минає, а не вертає.
Czas mynaje, a ne wertaje.

Час мочить, час і сушить.
Czas moczyt', czas i suszyt'.

Було – не було, само минулося.
Buło – ne buło, samo mynułosia.

Не буде так, як думаєш, а буде так, як станеться.
Ne bude tak, jak dumajesz, a bude tak, jak stanet'sia.

Тоді то буде, як рак свисне.
Todi to bude, jak rak swysne.

Чому бути, тому не минути, що має бути, те й буде.
Czomu buty, tomu ne mynuty, szczo maje buty, te j bude.

Що без нас було – чули, що при нас буде – побачимо.
Szczo bez nas buło – czuły, szczo pry nas bude –
pobaczymo.

Що було, то було, а що минуло, то травою поросло.
Szczo buło, to buło, a szczo mynuło, to trawoju porosło.

*Учасники поїздки заїхали на середньовічне городище за селом Збуч.
Це найстаріший об'єкт того типу у міжріччі верхньої Нарви
та Бугу, імовірно з кінця IX ст.*

Слідами підляського минулого

Уже черговий раз група людей, зацікавлених минулим Підляшшя, сіла на велосипеди на рушила в мандрівку. 14 травня у Чизах зустрілося кільканадцять осіб, щоб проїхатися селами і містечками регіону. Траса маршруту вела місцевостями: Збуч, Щити, Вуорля, Крив'ятичі, Море, Старий Корнин, Мохнате, Старе Березово та завершувалася у «Загороді Стефана» у Новому Березові. Учасники поїздки познайомилися з багатьма пам'ятками минулого, у тому числі характерними для нашого регіону хатами, новими та старими, часто ще уніатськими, церквами, колишніми хрестами, єврейськими пам'ятками минулого тощо. Гарна погода, гарні краєвиди, гарне товариство – це все сприяло доброму відпочинку, поєднаному з ознайомленням з багатою спадщиною нашої підляської землі.

Загалом учасники поїздки подолали 47 кілометрів. Проте, це не була їхня перша мандрівка – раніше такі краєзнавчі рейди відбувалися, між іншими, у білоруській частині Біловезької пущі, у Біловезькому національному парку, в околицях сіл Пухли, Тростянка, Одринки, також по обох боках річки Буг. Чергова поїздка, маймо надію, вже невдовзі! (I)

Одна з гарніше прикрашених хат у Збучі. На ній зображено багато цікавих мотивів – окрім традиційних рослинних орнаментів, тут знайдемо рибалок, які ловлять рибу, мисливця, що полює на зайця, яструба, який вбиває рибу, вовка, що женеться за зайцем, орла тощо.

Коло одного зі старіших каменів між Чизами та Збучем, на якому викарбований 1824 рік

Коло церкви Усічення Голови св. Івана Хрестителя у Щитах з кінця XVIII ст. Це один з гарніших колишніх храмів на Підляшші

Про муровану синагогу XVIII ст. у Вуорлі і про історію орленських євреїв цікаво розповідав пан Даріюш Городецький, директор Комплексу шкіл у Вуорлі

Учасники поїздки зупинилися коло Михайлівської церкви у Вуорлі з кінця XVIII ст. Коло храму – пошкоджений дзвін, виготовлений у 1935 р. у ливарні Фельчинських в Калуші

Цікаво про історію двох церков у Новому Березові – Івана Богослова з другої половини XVIII ст. (вгорі) та Воскресіння Господнього з другої половини XIX ст. – розповів о. Іван Казимирук

У Старому Корнині стоять біля себе дві церкви. Старіша – св. Анни – походить з XVIII ст., Михайлівська – з кінця XIX с.

Маршрут закінчився у «Загороді Стефана», де знаходяться зразки давньої підляської сільської архітектури, а також... ферма страусів

Українські прислів'я і приказки про час *Ukrajiniśki prysliwja i prykazky pro czas*

Все минеться, одна правда останеться.
Wse mynet'sia, odna prawda ostanet'sia.

Вода пливе – роки йдуть.
Woda pływe – roky jdut'.

Не за нас то настало, не за нас перестане.
Ne za nas to nastalo, ne za nas perestane.

Не так сталося, як гадалося.
Ne tak stałosia, jak hadałosia.

На годину спізнився, за рік не доженеш.
Na hodynu spiznywsia, za rik ne dożenesz.

Одне сьогодні – краще двох завтра.
Oдне siohodni – kraszcze dwoch zawtra.

Сьогодні густо, а завтра пусто.
Siohodni husto, a zawtra pusto.

Що нині утече, то завтра не зловиш.
Szczo nyny utecze, to zawtra ne złowysz.

Краще на п'ять хвилин раніше, ніж на хвилину пізніше.
Kraszcze na pjat' chwylyn ranisze, niż na chwylynu piznisze.

Ні рано, ні пізно – саме в добрий час.
Ni rano, ni pizno – same w dobryj czas.

Нема ранку без вечора.
Nema ranku bez wieczora.

Хто рано плаче, той увечері сміється.
Chto rano płacze, toj uweczери smijet'sia.

Рання година держить золото в роті.
Rannia hodyna derżyť zołoto w roti.

І завтра день буде.
I zawtra deń bude.

Не хвали день зранку, а хвали увечері.
Ne chwały deń zranku, a chwały uweczери.

Шукає учорашнього дня.
Szukaje uczorasznioho dnia.

В ніч найтемнішу про сонце пам'ятай.
W nicz najtemniszu pro sonce pamjataj.

Чим темніша ніч, тим ясніші зорі.
Czym temnisza nicz, tym jasnizsi zori.

Люблинський літературний вечір з Юрієм Гаврилюком

16 травня 2017 року відбувся VI Вечір з українською літературою у Любліні. Традиція таких «Вечорів...» сягає осені 2015 р. Їх ідеєю є створення українського культурного простору у Любліні, щоб українці, які живуть у цьому місті, мали можливість поспілкуватися рідною мовою з визначними особистостями сучасної української літератури. Досі серед гостей «Вечорів...» були, зокрема, такі тузи сучасної української літератури, як Олександр Ірванець, Тарас Прохасько, Наталка Сняданко, Софія Андрухович, Андрій Бондар.

VI «Вечір...» був особливий тим, що вперше його героєм став український літератор з-поза української держави. Гостем травневої зустрічі був відомий український поет з Підляшшя Юрій Гаврилюк. Цей вибір не був випадковим з кількох причин. У Любліні живе група людей, які родом саме з цього регіону. У червні 2017 р. випадає також ювілей 35-річчя літературної творчості Юрія Гаврилюка, який, зрештою, проявився не лише як людина літератури – поет і прозаїк, але також як історик, публіцист, фотограф, видавець, а врешті головний редактор Українського часопису Підляшшя «Над Бугом і Нарвою». Варто також нагадати, що у 2017 році відзначаємо ювілей 25-ліття Союзу українців Підляшшя – першої української організації на Північному Підляшші.

Зустріч з Юрієм Гаврилюком модерував д-р Андрій Савенець (сидить справа)

Літературний вечір традиційно відбувся у філіалі № 2 Міської публічної бібліотеки ім. І. Лопатинського в Любліні, яка не схотіла бути співорганізатором цього циклу, проте безкоштовно надає приміщення для проведення його. Відкрив захід автор цих рядків як координатор «Вечорів...».

Модерував зустріч, як і всі у цьому циклі, д-р Андрій Савенець – знаменитий перекладач, поет, секретар Українського Товариства, а також викладач слов'янської філології Люблинського католицького університету Івана Павла II. Модератор влучно повів розмо-

ву з Ю. Гаврилюком, спонукаючи його до розповіді не лише про свою літературну творчість, але й про ширший контекст літературного життя на Підляшші. Однією з тем стало використання у літературній творчості української говірки Підляшшя, що у цьому регіоні відіграло велике значення. Гарною ілюстрацією цього стала декламація одного із перших віршів Ю. Гаврилюка «Мова наша...», який сказала підляською говіркою одна із наймолодших учасниць літературної зустрічі – Іванка Купріянович, якої предки також із Північного Підляшшя. Письменник зачитав також численні фрагменти своїх творів, починаючи від свого першого вірша (також українською підляською говіркою) «Жив колись я в руоднуй хаті...» по фрагменти «Хронологіону» з 2016 р.

На зустріч прибули українці Люблина, студенти обох люблінських українistik. Можна відмітити присутність консул Світлани Горбовської з Генерального консульства України в Любліні, о. д-ра Андрія Коначовича з православної парафії Преображення Господнього, українського поета Холмщини д-ра Тадея Карабовича, мовознавця д-р Марії Борцюх. На завершення зустрічі відбулася коротка дискусія.

Закінчення на 21 стор.

Присутні були, зокрема, консул Світлана Горбовська (справа), поет д-р Тадей Карабович та мовознавець д-р Марія Борцюх

„Storinka dla Profesora Łesiwa” – z podlaskimi akcentami

Jak poinformowało Biuro Prasowe UMCS, 12 maja 2017 r. na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie odbyła się uroczystość odsłonięcia tablicy pamiątkowej ku czci profesora Michała Łesiwa (1928-2016), której towarzyszyła też promocja książki będącej zbiorem jego studiów i artykułów „Мова, фольклор, література польсько-українського пограниччя”. Pamięć wybitnego filologa-ukrainisty uczcili też studenci – tablicą w ukrainistycznej auli nr 401, ustanowioną dzień wcześniej podczas studenckiej konferencji naukowej z okazji 25-lecia filologii ukraińskiej. W odsłonięciu obu symboli uznania i pamięci wzięła udział pani Maria Łesiów.

Twórca lubelskiej ukrainistyki, znakomity naukowiec, ceniony i lubiany wykładowca prof. Michał Łesiów urodził się pod Tarnopolem, ale miał z Podlasiem bardzo bliskie kontakty – stąd pochodziło wielu jego magistrantów i doktorantów, gwary ukraińskie w naszym regionie badał też osobiście, o czym pisał m.in. w artykule na łamach kwartalnika „Dyskusja”, wydawanego przez Wojewódzki Dom Kultury w Białymstoku. Specjalny numer „Dyskusji” z podtytułem „Ukraińcy na Podlasiu” wyszedł w 1990 r., zatem w epoce, gdy ukraińskim aktywistom przychodziło działać na zasadzie „udowodnij, żeś nie wielbłąd”, więc artykuł był swoistą afirmacją naszego „ruchu na rzecz wyzwolenia świadomości”, miał też „usprawiedliwiający” tytuł „Prawosławni Podlasianie mają prawo do ukraińskiej

świadomości narodowej”. Myślę, że warto zacytować jego obszerne fragmenty:

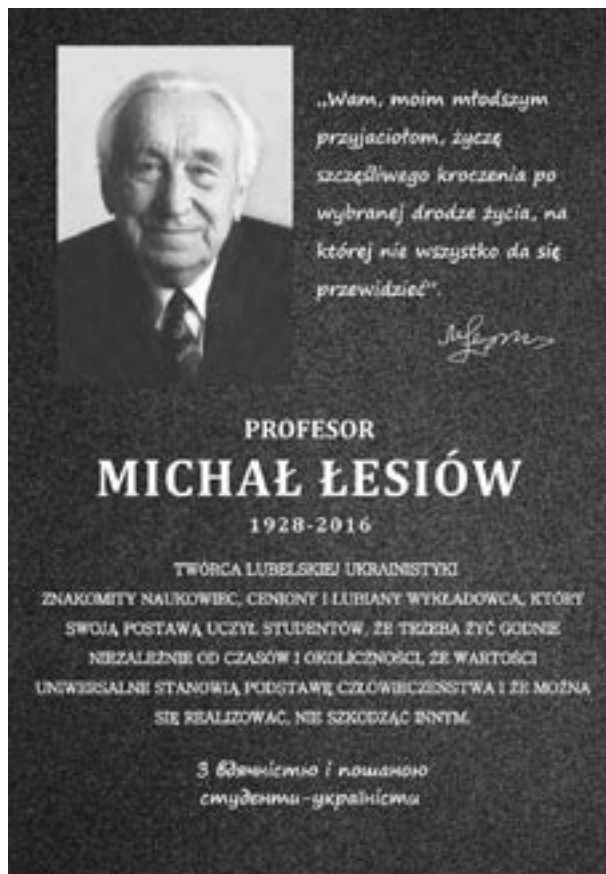
Świadomy ruch w kierunku poszukiwania korzeni narodowych w części Podlasia najbardziej na północ wysuniętej, na styku z żywiołem białoruskim z jednej strony i z polskim – z drugiej, rozpoczął się stosunkowo późno i to wśród młodszych, którzy uświadomili sobie, że należą do narodu ukraińskiego, bo mówią na co dzień po ukraińsku.

W okresie międzywojennym i powojennym prawosławnych mieszkańców między Bugiem i Narwią zaliczono do narodu białoruskiego. W okresie międzywojennym był to teren działania Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi, w roku 1939 teren ten został włączony do Białoruskiej Republiki Radzieckiej, po drugiej zaś wojnie światowej w Polsce Ludowej wprowadzono w wielu miejscowościach naukę języka białoruskiego zgodnie z przypisaniem północnych Podlasian, wyznających na ogół prawosławie – do narodowości białoruskiej.

Do języka ukraińskiego, jako przedmiotu nauczania, uczniowie nie mieli i nie mają w zasadzie dostępu w szkole. Dopiero ewentualnie na studiach humanistycznych czy filologicznych studenci z terenu Podlasia mogli mieć styczność z ukraińskim językiem w klubach UTSK, na rzadko prowadzonych lektoratach języka ukraińskiego, gdzieś pod cerkwią po nabożeństwie, rzadko – w samej cerkwi. Taki kontakt z językiem ukraińskim dawał studentom wiele do myślenia, tu się mogła zrodzić myśl o tożsamości ukraińskiej – poprzez tożsamość językową.

Negatywny stereotyp Ukraińca był bardzo poważną przeszkodą w procesie określania siebie jako mówiącego po ukraińsku, a więc Ukraińca, nawet wtedy, gdy ten fakt był uświadamiany w głębi duszy. Odważyli się na to dopiero młodzi ludzie, urodzeni już po wojnie, wychowani w okresie postalinowskim w PRL w okresie względnych jeszcze swobód obywatelskich, ale faktycznie żywy ruch na rzecz świadomości ukraińskiej rozpoczął się na dobre w okresie ogólnego ożywienia wolnościowego w kraju przed 10 laty, kiedy to w Polsce stała się rzecz wielka – ludzie przestali się w swej masie bać, pozbyli się strachu mówienia prawdy obiektywnej i subiektywnej.

Ruch na rzecz wyzwolenia świadomości przynależności do narodu i kultury ukraińskiej na terenie Podlasia ma osnowy (podstawy) najgłębsze, jakie tylko sobie wyobrazić można, a najważniejszym elementem jest mowa ojczysta. Gwary północno-podlaskie są niewątpliwie ukraińskie i co do tego żaden uczciwy filolog czy w ogóle humanista wątpliwości nie ma i mieć nie może. 30 lat temu, podczas moich badań gwaroznawczych, w pewnej wsi w okolicach Siemiatycz rozmawiałem z miejscowymi ludźmi, używając ukraińskiego języka literackiego, bo ta forma wypowiedzi wydawała mi się najwłaściwsza dla komunikowania się i zbliżenia do ludzi. I wtedy oni myśleli, że jestem z jakiejś sąsiedniej miejscowości. Miejscowe gwary, żywa mowa ludu na tym terenie ma w sobie wszystkie najważniejsze cechy systemowe, dźwiękowe i gramatyczne, stanowiące o jej ukraińskości. Nie będę ich wymieniał w tym artykule, raczej nienaukowym. Wszystko to przedstawiają i wyjaśniają większe i mniejsze prace z zakresu dialektologii ukraińskiej czy gramatyki porównawczej języków słowiańskich. Językowa granica ukraińsko-białoruska jest wyraźna na tym terenie i znana z badań filologów już od połowy XIX wieku, a może i wcześniej. Osobiście nie wierzę w gwary przejściowe, bo każda gwara musi być jakaś, musi być jakoś określona według podstawowych cech językowych. Uważam nawet, że mówienie o „przejściowości” jakiejś mowy to chytry wybieg, kiedy się nie ma argumentów przeciwko, na przykład, ukraińskiemu charakterowi gwar podlaskich.

Pieśń ludowa i w ogóle folklor miejscowy wiąże niewątpliwie świadomość Podlasian z kulturą ukraińską, a zatem i z narodem ukraińskim. Wiemy, że na tym terenie zespoły ukraińskie cieszą się przeogromną popularnością i wzięciem. Forma kultury duchowej prawosławnych Podlasian okazuje się najbliższa ukraińskiej.

Nie bez znaczenia jest tu również historia, pamięć historyczna, która jest coraz bardziej uświadamiana przez wielu, którzy akcentują powiązania historyczne tych ziem z Rusią Kijowską, Księstwem Halicko-Wołyńskim itp.

Przesłanki do świadomości ongiś „chachlackiej”, „małoruskiej”, a na obecnym etapie rozwoju terminologii narodowościowej – ukraińskiej są więc bardzo konkretne i nikt nie może traktować je lekko czy lekceważąco albo z przymrużeniem oka, nie wolno tego robić nawet działaczom społeczno-politycznym.

Gdy ktoś dojdzie do świadomości bezpośredniego związku z kulturą i narodem ukraińskim, nie może być poświadczany o koniunkturalizmie czy uleganiu mniej lub bardziej tendencyjnemu wpływom. Zaliczanie siebie do narodowości ukraińskiej w Polsce, jak dotychczas, żadnego profitu, korzyści nie dawało, a wręcz mogły z tego wyniknąć utrudnienia życiowe. Można więc sądzić, że idea ukraińskości na pół-

nocnym Podlasiu między Bugiem i Narwią jest czysta i uczciwa, bo oparta na przesłankach najważniejszych dla duchowego i kulturalnego bytowania człowieka w Europie końca XX wieku. A że ruch ten wychodzi jakby od dołu, od świadomej młodzieży, mniej skażonej sensownymi i często bezsensownymi opowieściami z niedawnej przeszłości, patrzącej raczej w przyszłość, którą godnie chciałaby przeżyć, a więc ruch ten ma duże perspektywy powodzenia. Polecałbym przy tym zwolennikom i przeciwnikom tego ciekawego i pięknego procesu tolerancję wzajemną i kulturę polityczną – rzeczy godne człowieka tęskniącego do wspólnego domu europejskiego, poszukującego dla siebie swej Małej Ojczyzny, z którą przede wszystkim chciałby się utożsamić.

Obszerne omówienie ukraińskich gwar Podlasia, zarówno tej jego południowej części, któ-

ra po pierwszej wojnie światowej znalazła się w granicach woj. lubelskiego, jak i północnej, włączanej do woj. białostockiego, prof. M. Łesiów opublikował w serii artykułów na łamach tygodnika „Наше слово” (*Nasze Słowo*), później zaś w monografii „Українські говірки у Польщі” (*Gwary ukraińskie w Polsce*). Interesował się też powstającą na Podlasiu literaturą ukraińskojęzyczną, zwłaszcza tworzoną w gwarze przez Stepana Sydoruka z pow. włodawskiego (był redaktorem jego zbioru wierszy „Над Бугом” (*Nad Bugiem*) i przez liczną grupę młodzieży z pow. bielskiego, która pojawiła się w latach 70. i 80.

Siłą rzeczy większość publikacji naukowych prof. Łesiowa była wydawana w języku polskim, jak chociażby „Terenowe nazwy własne Lubelszczyzny” (Lublin 1972). I oto kilka miesięcy temu wykładowczyni Zakładu Filologii Ukraińskiej UMCS dr Maria Borciuch odkryła wśród manuskryptów Profesora jeszcze jedną monografię z lat 70. Praca „Nazewnictwo terenowe Lubelszczyzny z ukraińskimi cechami fonetycznymi” ukończona została w 1975 roku, ale nie znalazła wydawcy, możliwe, że z przyczyn politycznych – był to okres partyjno-narodowej jednolitości PRL. Niepublikowane dzieło przeleżało w szafie ponad 40 lat...

– *Ce було деś у березні – оповідає о
околичностях wydarzenia М. Борциуш.
– Машынопіс лежав у шафі Лєсiвчых і
чудом не поіхчав у грудні минулохо
року з усіма матеріалами і кнѣгами до
Львова. Початок заголовка дуже подіб-
ний до виданої у 1972 році дисертації
Професора „Теренове назви власне Лу-
белського”, то подумала, щочо це якийсь
робочий варіант цієї кнѣжки. А щочо жа
„чомѣ” і любу зберігати всіає речі,
то за дозволу Pani Марії Лєсiв взяла
машынопіс собі на пам’ят’. Вдома по-
клала папку на стіл, потім поклала на нѣ
якісь свої папери і робота так пролежала
до 2 травня, колы вирішила зробити по-*

*рядок і знов взяла її до рук. Це було на
дні перед днем народження Професора і
думали він мене надихнув...*

*Почала вчитувати і щочо мені
не пасувало, але не маю кнѣжки з 1972
року, то не маю з чим порівняти, не
було ж кохо запитати. Перевіривши обі
бібліографії наукових праць Професора
Лєсiв, передували заголовки ста-
теї, бо подумала, щочо може видав
її у часописах, але нічого такого не
знайшла. Як тільки скінчивши „довгий
вечір” побігла у бібліотеку, принесли
кнѣжку з 1972 року, сіла і порівняла –
ні, це не те саме! Це для мене було як
відкрити Америку...*

12 травня, при okazji відкриття таблич-
ки пам’ятковий, др Борциуш могла ого-
лосити не тільки віднаходження праць проф. Лє-
сiв, але теж заповідати, же вкортце
відбудеться своїста видавнича то-
лока – студенти україністики, услухавшись о
знаходженні, зажадали допомогти у виданні
монографії і переписати машынопіс. Ак-
ція „Сторінка для Професора Лєсiв”
(*Strona dla Profesora Lesiwa*) відбулася 1
червня і лічача майже 40 осіб група
учасників толоки (на здымку у гору) у
цалості переписала працю пошвєчену укра-
їнським назвом місцевості у воє. лу-
белським, а вєдє на терені Чєлмсьч-
чині і частині Подлясїа поўднiового.

– *Наші чудові студенти набрали
текст і кнѣжка майже готова до видан-
ня – мови задоволення др М. Борциуш,
негдєсїєшня студентка проф. Лєсiв. –
Тєпер жа 2 мiсiацi будє виправляти по-
милкi, але це не має значєння, бо
ждєт’ся про акцію, якої досі у нас не
зробив ніхто. Це історичний момент
і надїє, щочо всі студенти зрозуміють,
щочо були учасниками чогось надзвич-
чазно незвичайного.*

Можна вєдє бєть певним, же кєлєжна
кнѣжка проф. Мєхайла Лєсiв, бо под та-
ким іменем бєль он знаний українськєй
спєлєчності Подлясїа, вкортце до нас до-
трє – можливе, же жуз перед 90. рєчн-
цєю уродзiн. Бо хочіаждє Автора од прав-
иє року не ма жуз вєрєд нас – то дїєла Жєго
сєрєа і умыслу жузє nadal.

L. SEMENIUK

*Здыєка: Бiуро прасовє UMCS;
М. Борциуш і Вiталiй Котвiцькiй*

Люблинський літературний вечір

Закінчення з 18 стор.

Організатором заходу, як і всього
циклу, було Українське Товариство у
співпраці з Міською публічною біблі-
отекою ім. І. Лопацинського в Любли-
ні, Союзом українців Підляшшя, Нау-
ковим гуртком студентів слов’янської
філології Люблинського католицького
університету, Науковим гуртком укра-
їністів Університету Марії Кюрі-Скло-
довської. Почесний патронат над ци-
клом взяли Президент міста Люблин
Кишиштоф Жук та Генеральний кон-
сул України в Любліні Василь Пав-
люк. Медіа-патронат мають Польське
Телебачення Люблин та Польське Ра-
діо Люблин. Захід реалізовано завдя-
ки дотації Міністра внутрішніх справ і

адміністрації РП та за підтримки Міста
Люблин у рамках відзначень 700-річчя
міста в 2017 році.

Травневий VI Вечір з українською
літературою в Любліні був цікавою
нагодою побачити маловідомий пласт
сучасної української літератури, який
твориться за межами української дер-
жави, проте не у діаспорі, але на землі,
де українська культура є автохтонною.
Ця зустріч дала також нагоду ознайо-
митись з багатогранною особистістю
Юрія Гаврилюка, людини, яка відігра-
ла і відіграє вагомий роль не лише в лі-
тературному процесі на Підляшші, але
й в українському національному житті
цього регіону.

Григорій КУПРІЯНОВИЧ
Фото Марія Купріянович

„Jakije tam z was turysty, koli wy po-swojomu howoryte!”

Zakończenie ze str. 2

Wariant polskojęzyczny był wprawdzie bardziej zaawansowany technologicznie, bo miał formę wydruku komputerowego, ale bez żadnych elementów graficznych, więc ograniczę się do „zacytowania źródła”:

V rajd wiosenny „Podlasie-87”

Wszystkich zainteresowanych serdecznie zapraszamy na jubileuszowy – V rajd wiosenny po starej Ziemi Podlaskiej. Odbędzie się on w dniach 21-26.04.87. Wszyscy uczestnicy spotykają się w „Podlaskiej Chacie” w Białowieży (ul. Zastawa – obok wiatraków). Wyjście I-szej grupy na trasę nastąpi we środę (22.04) z rana. Trasa będzie wiodła wzdłuż górnego odcinka Narwi z noclegami w Trześciance (22/23), Kaniukach (23/24) i Kożynie (24/25). Zaplanowano również II-ą trasę rezerwową, która ewentualnie będzie uruchomiona w Białowieży we czwartek (23.04) rano. Będzie ona wiodła w kierunku na Dubicze Cerkiewne – Kleszczewo. Zakończenie rajdu odbędzie się we wsi Widowo.

W programie imprezy jest przewidziana popularyzacja wiedzy o historii, folklorze i architekturze Podlasia oraz prowadzenie dokumentacji fotograficznej zabytków etnograficznych. Noclegi są zaplanowane w mieszkaniach. Prosimy o wzięcie ze sobą prowiantu.

Dodatkowych informacji przed imprezą udziela Jerzy Misiejuk, Białystok [adres i telefon]

Organizatorzy

Tu jeszcze jeden ówczesny *signum temporis* – J. Misiejuk był wśród organizatorów rajdu jedyną osobą, która miała w domu telefon, więc mogła w każdej chwili udzielić informacji!

Do chaty w białowieskim mini-skansenie zaczęliśmy się zjeżdżać 21 kwietnia. Głównym tematem rozmów tego dnia były wydarzenia ostatnich miesięcy

Pamiątkowe zdjęcie uczestników rajdu przed starym wiatrakiem w Trześciance, który dwa miesiące później został przeniesiony w nowe miejsce

cy – założenie koła Ukraińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego w Czeremsku, przygotowania do założenia kół w Bielsku i Białymstoku, a także przygotowanie do zaplanowanego na 9 maja przeglądu zespołów muzycznych przed festiwalem ukraińskim w Operze Leśnej w Sopocie.

Na trasę wyruszyliśmy następnego dnia, chociaż niezupełnie zgodnie z planem, oto bowiem co *po-swojomu* zapisałem w kilka dni po zakończeniu rajdu: *W dorohu mi'li my ruszyti w seredu (22.IV) rano, ale wsi'e zaspali j aż kolo tretioji hodiny po południowi doji'chali do misteczka Narwa, skuol, roz-*

hlanuwszysia koło cerkwy i na mohil-
kach, poszli nadnaruwśkoju dolinoju w
storonu sela Trostianka, de byw nasz
perszy nuczli^h. Trostianka to selo jak
na pudlaški umowy welikie, teper od-
nak wże welmi opustoszi^{le} – na huli-
ci nema wieczorom majže nikoho, a koli
wże kohoś zustrī^enemo, to najczasti^j je
to starsza osoba.

W czetwer poszli my do sela Kaniu-
ki na samomu berezi Narwy, de ždała
nas hostina u Wołodymira Naumiuka,
naszoho naruodnoho rizblara, pro ja-
koho osobu i twuorczość pisałosia wże
i w „Naszomu Słowi”, a i ne tuolki, bo
sława joho szyroka. Okazałosia, szto
pan Wołodymir wmi^eje ne ono ri^eza-
ti w derewi, ale j czudowo rozkazuwati
pro twory swojich ruk, pro sebe i swo-
je selo – minule i teperysznie – jakoje
je najosnowni^ejszoju temoju joho arty-
stycznoji praci. Wuon prawdiwy artyst,
szczy^{ro} prywjazany do swojoho ruod-
noho kutka zemli^e, swojeji mowy i trady-
ciji. Zusi^m czužoje jomu toże zamkninie
w obrubowi ono swojoho si^ełskoho pło-
tu, bo dobre jomu widoma istorija wsie-
ji Ukrajiny, chocz najbuolsz joho uwa-
hu pryťahaje epocha Kozaczczyny.

Nastupnoho dnia perejszli my do Ry-
boluw, de odbyłasia zustricz z uczeni-
kami poczatkowoji szkoły. Dla diti kaž-
da okazija, kob ne było normalnych
szkoolnych zaniat^h, je dobra, ale wid-
no było, szto taja zustricz była dla jich
welmi cikawa. Najbuolsz spodobalisia
jim, szto j ne diwne, ukraiński naruod-
ny pisni^e, jakije nasz zaimprovizowany
chor wykonuwaw z pownym samood-
daniom. Na kuneć i uczeniaki nam sztoś
zaspiwali – ne darmo kazaw Szewczen-
ko, szto „nasza pisnia ne wmre, ne za-
hine!”.

W szkoli tuoj ne ono zoszyty do puol-
śkoji mowy kažut di^etiam pudpisuwa-
ti „język ojczysty”, ale j wediona je na-
uka biloruśkoji mowy, jak niby toże
„ojczystoji”. Na kuolki odnak di^eti wi^e-
rat w tuju „ojczystość”, swi^edczyt fakt,
szto koli na naszu prožbu pisali wony
na kartkach pro swoji^e wrażennia z zu-
striczi z nami, to żadne z jich ne pisa-
ło po-biloruśku. Okazałoś, szto wsi^e di^e-
ti wmi^ejut howoryti po-naszomu, odnak

Marsz podmokłym brzegiem Narwy zakończył się na ulicy w Trześciance

koli my przysli do szkoły, to miży soboju howoryli po-puolśku – zasluha uczyteluow, w buolszosti ne polakuow. Tomu j pisali wony po-puolśku – za wyniatkom kilkoch sprob napisati sztoś po-naszomu, puolśkim alfabetom.

Dalszu dorohu odbyli my wże awtobusom i tak znajzslisia w Kożynowi. Korystajuczy z ostatkuw dnia, pojićchali my nad Narwu, kob trochu popraciowati pry pryhotowiniowi miścia pud perenoszany z Trostianki witrak, jakij

maje byti poczatkom druhoho po Biłoweży skansenu pudlaśkoho sela. Pry tomu зустріла nas nuocz, a pry rozpalanomu nad rićkajoju ohniszczowi – nemało misciowoji mołodi.

Subota po prawdi ne kunczaje szcze tyżnia, ale w toj jakraz deń przyszlosia nam kunczati rejd. Odbylosia toje u Widowi, seliē pry samomu Biłskowi i joho istorycznomu peredmiēstiovi. Na žal, pro masowu uczast' misciowoji mołodi w imprezi w switlici ne možna howoryti, bo chozcz zbralisia w juoj wsiē mołodyje widuwciē, to bylo jich razom z 10 osobuw – jawiszczē teper typowe czut' ne dla každyho sela.

Można powiedzieć, że rajd w 1987 roku był „od wiatraka do wiatraka” – zakończył epokę wiatraka białowieskiego, a rozpoczął epokę wiatraka nadnarwiańskiego, od najbliższej wsi nazywanego wiatrakiem w Koźlikach (teren należy do obrębu wsi Stupniki). Jeszcze w tym samym roku stanął tu bowiem – utrwalony na zdjęciu – wiatrak z Trześcianki, czym zajęła się głównie młodzież z Bielska i Kożyna. W rok później koło tego wiatraka zorganizowane zostały uroczystości upamiętniające 1000-lecie Chrztu Rusi Kijowskiej, a potem powstała cała zagroda – z chatą i stodołą. Właśnie obecny opiekun miejsca – Towarzystwo Przyjaciół Skansenu w Koźlikach – nadesłał zaproszenie na „Obchody XXX-lecia Wiatraka w Koźlikach” – w niedzielę 25 czerwca. Węć w następnym numerze znowu wrócimy nad Narew.

Związek Ukraińców Podlasia w 2017 roku dzięki dofinansowaniu ze środków dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji realizuje następujące zadania:

- 25-lecie Związku Ukraińców Podlasia
- Warsztaty kultury ukraińskiej dla dzieci i młodzieży „U źródeł”
- Spotkania z podlaskim folklorem, tradycją i poezją ukraińską
- Zimowisko integracyjne dla dzieci i młodzieży
- Festiwale kultury i tradycji ukraińskich na Podlasiu
- Działalność amatorskich zespołów artystycznych
- Audycje radiowe w języku ukraińskim „Ukraińskie słowo”
- Wydawanie ukraińskiego pisma Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”
- Działalność Związku Ukraińców Podlasia

Jurij HAWRYLUK
Zdjęcia z albumu autora artykułu

Курашуовська і пудляська демографія

Kuraszuowska i pudlańska demografia

Пудляше тепер муочно вилюдняється. Їхавши через наші села, часто бачимо пустіє хати, а як глянемо назад в історію, то оказується, што всяк у нас з демографією бивало. Раз било лепі, раз гуорш. Вже буольш ніж тишу літ тому між Бугом і Нарвою жили люде, але ми про їх мало што і знаємо. Не било тих люди мнуого. Ну і житі тогди не било льогко. Нападали ятвягі, татари, крижакі, а бивало што і Русь, і Пуольша войовали з Літвою, всяк бивало.

Як в кунцові начався спокуойни час, то і люди зачало прибивати. Вони тогди будовали свої хати де попало, найчастіє там, де била добра земля. Села билі спочатку малиє і розкіняни, але незадовго то помінялось. Тут муочно помогла реформа корольової Бони. 1557 року била видана устава на волюкі і тогди на Білськуй землі заложили мнуого суюл, котори стоят ще і тепер.

За корольови Бони виризали Білську пущу, помірили всю землю, поділили її на волюкі і зачали запрашати люди з густієй тогди заселяних надбужанських земель, а тоже і з Волиня. Такій осадник дуставав землю і до 25 літ не платів податкув, так што народу хутко прибывало. В кунцові XVI віку корольовські села, котори лежат міжи Білськом а Біловізькою пущою, билі вже добре залюдняни і давали велікі доходи до корольовського скарбу. XVI вік і до половіни XVII віку то бив добри час для Пудляша. Било спокуойно. Трудно сказати докладно, куолькі люди тогди у наших селах жило, але било їх немало. Бідую од часу до часу билі туолькі епідемії.

Рudlasze teper muocno wyludniajet'sia. Ji'chawszy czerez naszy sela, czasto baczmyo pustyje chaty, a jak hlanemo nazad w istoriju, to okazujet'sia, szto wsiak u nas z demohrafijoju bywalo. Raz bylo lepi, raz huorsz. Wze buolsz niz tyszczu lit tomu miż Buhom i Narwoju żyli lude, ale my pro jich mało szto i znajemo. Ne było tych ludzi mnuoho. Nu i żyti tohdy ne było lohko. Napadali jatwjahi, tatarzy, kryżaki, a bywało szto i Ruś, i Puolszcza wojowała z Litwoju, wsiak bywało.

Як в кунциові начався спокуойны час, то і люди зачало прыбывати. Wony tohdy budowali swojij chaty de popało, najczastiej tam, de była dobra zemla. Sela byli spoczatku małyje i rozkiniany, ale nezadowho to pominiałoś. Tut muocno pomohła reforma korolowoji Bony. 1557 roku była wydana ustawa na wołoki i tohdy na Biłłskuj zemli złożyli mnuoho siuoł, kotory stojat szcze i teper.

За корольови Бони wyrzali Biłłsku puszczu, pomi'ryli wsiu zemlu, podilili jiji na wołoki i zaczali zapraszati ludi z hustiej tohdy zaselanych nadbużańskich zemel, a toże i z Wołynia. Takij osadnik dustawaw zemlu i do 25 lit ne płatiw podatkuw, tak szto narodu chutko przybawało. W kunciovi XVI wi'ku koroluowski sela, kotory leżat miży Biłłskom a Biłowieżkoju puszczoju, byli wże dobre zaludniane i dawali weliki dochody do koroluowskoho skarbu. XVI wi'k i do połowiny XVII wi'ku to byw dobry czas dla Pudlasza. Było spoкуojno. Trudno skazati dokladno, kuolki ludi tohdy u naszych selach żyło, ale było jich nemało. Bidoju od czasu do czasu byli tuolki epidemiji.

Курашуовська вулиця тіхим вечором при кунцові весни й на початку літа. Сорол літ тому, у 1977 рокові на Університеті Марії Кюри-Склодовської в Любліні кураш Іван Петручук оборонів докторську дисертацію на тему «Словніцтво села Курашево коло Гайнувкі» (науковий керовнік проф. Михайло Лесів, рецензенти – проф. Владислав Курашкевич і д-р Ельжбета Смулкова).

Kuraszuowska hulicia tichim wieczorom pry kunciovi wesny j na poczatku lit'a. Sorok lit tomu, u 1977 rokowi na Uniwersytecie Mariji Kjuri-Sklodowskoji w Lublini kurasz Iwan Petruczuk oboroniw doktoršku dysertaciju na temu „Słownictwo села Kuraszewo koło Hajnuwki” (naukowyj kierownik prof. Mychajło Łesiw, recenzenty – prof. Władysław Kuraszkiewicz i dr Elżbieta Smułkowa).

Пiszemo j czytajemo po-ukrajinskomu – to znaczyt po-naszomu

Велика демографічна катастрофа прийшла в 1655 році, в которум начався «шведські потоп». Білська земля лежала при дорозі з Варшави у Вільно і часто переходило шведське вуйсько, але не туолькі воне. Появилось тоже вуйсько з Семігороду, з Московщини, билі татари. Кілька літ тривалі всякі напади і рабункі. Разом з чужим вуйськом появилісь епідемії чуми і холери. То бив тяжкі час.

Як закуончилась вуйна, в 1662 році, проведлі люстрацію в королювських селах Пудляша і тогди вийшло, што люди муочно поменшало. По «шведськum потопі» осталась ледво третя часть люди. Решта згинула на вуйні, повмірала од хворуоб або втекла. Билі такіє села, де осталося ледво пару чоловік, а земля через кілька літ лежала одлогом.

Послі всьо поліпшало, люди помалу прибивало, але не прибивало їх мнуого. На прикладі села Курашево можна сказати, што через цієлі XVIII і першу половину XIX віку мало што мінялося. Причиною того, што люди не прибивало, билі часто голод і епідемії. Люде тогди сіялі і збіралі найчастіє жито, а на штодень їлі хліб і кашу. Збіралі збуожа мало, так што не всім того хліба і каші хватало. Як подають документи Браніцкіх з XVIII віку, з одного висіяного зерна збуожа виростало 3-4 зерна нового врожаю. Так што на гектар висіювали тогди коло 300 кильо збуожа, а збіралі менш як тону. Не всім хватало хліба наїстися до сита. Люде часто билі недожив'яни, голодовали, а через тоє і часто хворієлі. Найгуорши билі інфекційни хвороби, котори появ'ялісь што якійсь час. Для прикладу, в Курашові літом 1855 року началась епідемія холери. Тривала вона коротко, троху буольш ніж одін місець, але за той час умерло 81 чоловік. Умірالی маліє діті і дорослі люде. За місець умер што четверти чоловік в селі.

Всьо помінялось в другуй половині XIX віку. Люди в пудляських селах начало хутко буольшати. Помогла в тому Америка, а докладніє картофлі, котори привезлі з Америки. В другуй половині XIX віку началі їх у нас садіті. Так як з гектара можна було зобраті нецілу тону жита, так з того самого гектара можна було міті кілька тон картофель. Скуончився голод.

І так, як через цієлі XVIII і до половині XIX віку в Курашеві жило коло 300 чоловік, так міжду 1855 – 1915 роками їх побуольшало втроє.

Перед *беженством* в 1915 році в Курашеві било 983 чоловік. Я так собіє полічив, што якби на гулиці уставіті радком всієх люди, котори там жилі, то што пувтора метра стояв би чоловік. Так само било в другіх пудляських селах. Робілось людям тісно.

Літом 1915 року началась найбуольша біда од часу «шведського потопу» 1655 року. Чут не всіє православни виїхали в *беженство* в Росію, а там незадовго началась революция, вуйна домова, а послі голод, всякі хвороби і епідемії. Знов люди меншало.

Як в 1921 році в Пуольщи проведлі перши спіс повшехени, то оказалось, што в Курашеві люди поменшало на 45%. Не всіє вони згинулі або поумірали. Часть осталась жити в Росії. В міжвуєннуй Пуольщи люди в пудляських селах начало прибивати, але вже ніколи не било їх туолькі, як перед *беженством*.

Welika demograficzna katastrofa przyjszła w 1655 ruci, w ktorum naczawsia „szwedzki potop”. Biłska zemla leżała przy drodze z Warszawy u Wilno i często przechodziło szwedzkie wwojsko, ale nie tuolki wone. Pojawiloś tożе wwojsko z Semihorodu, z Moskowszczyzny, byli tatarzy. Kilka lił trywali wsiaki napady i rabunki. Razom z czużym wwojskom pojawiliś epidemiji czumy i cholery. To byw tiażki czas.

Jak zakuonczyłaś wujna, w 1662 ruci, prowelli lustracyju w kroluowskich selach Pudlasza i tohdy wyszło, szto ludi muочно pomenszało. Po „szwedzkum potopi” ostałaś ledwo tretia czast' ludi. Reszta zhinuła na wujni, powmirala od chworuob, abo wtekla. Byli takije sela, de ostaloś ledwo paru czołowiłk, a zemla czezez kilka lił leżała odłohom.

Posli wsio poliłpszało, ludi pomalu przybywało, ale ne przybywało jich mnuoho. Na przykadі sela Kuraszewo można skazati, szto czezez ciely XVIII i perszu połowinu XIX wiłku mało szto minialosia. Przyczynou toho, szto ludi ne przybywało, byli czasto hołod i epidemiji. Lude tohdy siłjali i zbirali najczastiej żyto, a na sztođen jili chliłb i kaszu. Zbirali zbuoża mało, tak szto ne wsiłm toho chliłba i kaszy chwatało. Jak podajut dokumenty Branickich z XVIII wiłku, z odnoho wysijanoho zerna zbuoża wyrostalo 3-4 zerna nowoho wrożaju. Tak szto na hektar wysiļjuwali tohdy koło 300 kilo zbuoża, a zbirali mienz jak tonu. Ne wsiłm chwatało chliłba najiłstisia do syta. Lude czasto byli nedożywjany, hołodowali, a czezez toje i czasto chworyeli. Najhuorszy byli infekcyjny chworoby, kotory pojawjalisz szto jakijś czas. Dla przykadu, w Kuraszewi liłtom 1855 roku naczalasia epidemija cholery. Trywała wona korotko, trochu buolsz niz odin miłseć, ale za toj czas умерло 81 czołowiłk. Umirali małyje diłti i dorosly lude. Za miłseć умер szto czetwerty czołowiłk w seli.

Wsio pominialoś w druhuj połowinu XIX wiłku. Ludi w pudlaskich selach naczalo chutko buolszati. Pomohła w tomu Ameryka, a dokladnij kartoffli, kotory przywezli z Ameryki. W druhuj połowinu XIX wiłku naczali jich u nas sadiłti. Tak jak z hektara można było zobraci neciłu tonu żyta, tak z toho samoho hektara można było miłti kilka ton kartofel. Skuonczywsia hołod.

I tak, jak czezez ciely XVIII i do połowinu XIX wiłku w Kuraszewi żyło koło 300 czołowiłk, tak miżdu 1855 – 1915 rokami jich pobuolszało wtroje.

Pered *bieżenstwom* w 1915 ruci w Kuraszewi było 983 czołowiłk. Ja tak sobiє policzyw, szto jakby na hulici ustawiti radkom wsiłch lud, kotory tam żyli, to szto puwtora метра stojaw by czołowiłk. Tak samo było w druhich pudlaskich selach. Robiłoś ludiam tiłsno.

Liłtom 1915 roku naczalasia najbuolsza biда od czasu „szwedzskoho potopu” 1655 roku. Czut ne wsił prawosławnny wyjichali w *bieżenstwo* w Rosiju, a tam nezadowho naczalasia rewolucyja, wujna domowa, a posli hołod, wsiaki chworoby i epidemiji. Znow ludi menszało.

Jak w 1921 ruci w Puolszczy prowelli perszy spis powszechny, to okazałoś, szto w Kuraszewi ludi pomenszało na 45%. Ne wsił wony zhinuli abo poumirali. Czast' ostałaś żyti w Rosiji. W miżwujennuj Puolszczy ludi w pudlaskich selach naczalo przybywati, ale wże nikoli ne było jich tuolki, jak przed *bieżenstwom*.

Парафіяльна церква св. Антонія Печерського в Курашеві ■ Parafijalna cerkwa sw. Antonija Peczerśkoho w Kuraszewi

Друга вуйна, хоч трагічна для некоторых сім'юв, не была чимсь страшним для сільської демографії. В кождум пудляськым селі трохи люди згинуло, але не билі то такіе масови трагедії як за «шведського потопу» або *беженства*. Найчастієй гинулі молодіе мужчини, которих забірали до Пуольського вуйська, на роботи до Німець, або в Червону армію. В Червонуй армії не шановалі людського житя і там згинуло найбуольш мужчин. В час II вуйни німці забілі трох люди з Курашова, а вже в Червонуй армії згинуло їх чуть не двадцеть. Демографічни страти Курашева за II вуйну то било менш як 5% люди. В другіх селах било подуобно. Найгуорш било в Райську, де німці замордовали 142 особи, розобрали церкву і спалілі ціле село.

Вуйна в 1945 році скуончилась і як тогди полічили, куолькі люди живе на селах, то вийшло, што не є кепсько. В Курашеві, для прикладу, било тогди 839 чоловік. Што цікаво, серед їх било 447 дорослих і 382 тих, котори мілі менш як 18 літ. В другіх пудляськіх селах пропорції билі подобни. Люди било мнуого, а серед їх коло половіни то билі діті і молюбж до 18 літ.

По вуйні настала для пудляськіх суюл третя по «шведськым потопі» і *беженстві* демографічна катастрофа, і то хіба найбуольша. Хоч тих люди ніхто не забівав і не виганяв, хоч не било голоду чи епідемії, вони саміе виїхали. Шацується, што з пудляськіх православних суюл виїхало за остатніх 70 літ од 200 до 300 тисяч люди. То є туолькі, куолькі тепер живе в Білостоці.

Druha wujna, chocz trahiczna dla nekotorych siemjuw, ne byla czymś strasznym dla silśkoji demohrafiji. W každy pudyaskum seli trochi ludi zhinulo, ale ne byli to takije masowy trahediji jak za „szwedśkoho potopu” або *bieżenstwa*. Najczastiej hinuli mołodyje mužczyny, kotorych zabirali do Puolśkoho wuojska, na roboty do Niemc, або w Czerwonu armiju. W Czerwonuj armiji ne szanowali ludśkoho žytia i tam zhinulo najbuolsz mužczyn. W czas II wujny niemci zabili troch ludi z Kuraszowa, a wże w Czerwonuj armiji zhinulo jich czut’ ne dwadzet’. Demohraficzny straty Kuraszewa za II wujnu to bylo mienz jak 5% ludi. W druhich selach bylo poduobno. Najhuorsz bylo w Rajську, de niemci zamordowali 142 osoby, rozobrali cerkwu i spalili ciłe село.

Wujna w 1945 roci skuonczyłaś i jak tohdy policzyli kuolki ludi żywe na selach, to wyjszło, szto ne je kiepsko. W Kuraszewi, dla przykladu, bylo tohdy 839 czołowi*k. Szto cikawo, sereď jich bylo 447 dorosłych i 382 tych, kotory mieli mienz jak 18 li*t. W druhich pudyaskich selach proporcyji byli podobny. Ludi bylo mnuoho, a sereď jich koło połowiny to byli dieti i mołodioż do 18 li*t.

Po wujni nastala dla pudyaskich siuoł tretia po „szwedśkum potopi” i *bieżenstwi* demohraficzna katastrofa, i to chyba najbuolsza. Chocz tych ludi nichto ne zabiaw i ne vyhaniaw, chocz ne bylo hołodu czy epidemiji, wony samyje wyjichali. Szacujeťsia, szto z pudyaskich prawosławnych siuoł wyjichalo za ostatnich 70 li*t od 200 do 300 tysiacz ludi. To je tuolki, kuolki teper żywe w Biłostoci.

І тут знов возьмем яко приклад Курашево, де тепер живе може зо 200 чоловік, п'ять рази менш ніж перед *беженством* і штири рази менш, як по вуйні в 1945 році. Так само є в других селах. Як іде про демографію на пудляських селах, то ми тепер вернулись кількасот літ назад, може до часу корольови Бони.

Юрій ПЛЕВА
Фото Ю. Гаврилюка

I tut znow woźmem jako pryklad Kuraszewo, de teper żywe może zo 200 czołowi'k, pjat' razy mienz niż pered *bieżenstwom* i sztyry razy mienz, jak po wujni w 1945 roci. Tak samo je w druhich sełach. Jak ide pro demohrafiju na pudła'skich sełach, to my teper wernuli's kilkasot li't nazad, może do czasu korolowy Bony.

Jurij PLEWA
Foto Ju. Hawryluka

З життя взятє! – історії з Курашева Z żytia wziate! – istoryji z Kuraszewa

Яуроділася у мамі паненським дітьом. Ну, в'ядомо, в колісних літах то біла велика неслава, сором. У мамі було 6 сеструв і одін брат, вони барзо докучали для мамі, бо думали, што я малюсенька їм буду перешкодою, але так не вишло. Мама мене вигодовала і виучила на кравчиху, а в 1957-1958 роках то кравцьованє било у моді.

Ну, а што я біла хітровата, хотя і не барзо хороша, то хлопці любілі і то не биле якія, а ґрунт, што хороши і умілі гуляті, і притуліті навет, і подертісь за мене, сього не лгу. Закохався у мні Мітя, але ж, як узнала його мама, зачався фронт...

Ходілі ми з їм цілі руок. Ну, моя мама каже: «Женітіся треба, коб так не вишло, як для мене». Одного разу пришли ми з музик пуозно і пудночовали. То біла зіма. В три часа ночи стукає хтось в двери, моя мама одсунула, а то мама Миті – з хлюбою великою як вона сама. Ми обоє вишли, а вона раз по Миті, раз по мні. Я в плач. Митя взяв маму, винюс на сходи і поставів.

По туой буойці ми поїхали до Уженду стану цивільного і на Благовісчине, 7 квітня, нам треба їхати на записи. Мама зарічала телятко, понатушувала м'яса, попросіла сусідув. А тут рано прیشов Митя з плачом і каже, што мама замкнула всю його одежу і сказала «Не поїдеш!». Сілі ми з Митьою на широкуй лаві в кухні і плачемо вголос...

Але, на щастє, довуд бив у старуом літнікові. Пошов Митя до колеґі, Вані Ніколаюка, і всю одежу позичив. І ми поїхали до запису гумовим возом, бо сусід перши в Курашові купів гумови вуоз. А моя мама мало не достала завалу, бо што ж – гости запрошани, м'ясо в печи, піроґі і хліб напечани, і самоґуонкі нагнала. Але добре скуончилось.

І то така найцікавійша історія в мойому жицьові.

Ja urodilasia u mamy panien'skim ditiom. Nu, wjadomo, w kolic'snich li'tach to byla welika neslaw'a, sorom. U mamy bylo 6 sestr'uw i odin brat, wony barzo dokuczali dla mamy, bo dumali, szto ja malusien'ka jim budu pereszko'doju, ale tak ne wyszlo. Mama mene wyhodowala i wyuczyla na krawczychu, a w 1957-1958 rokach to krawciowanie bylo u modi.

Nu, a szto ja byla chitrowata, chotia i ne barzo choro'sza, to chlop'ci lubili i to ne byle jakija, a ґrunt, szto choro'szy i umi'li hulati, i pry'tuliti nawet, i poderti's za mene, sioho ne łhu. Zakochawsia u mni' Mitia, ale z, jak uznala joho mama, zaczawsia front...

Chodili my z jim ci'ly ruok. Nu, moja mama każe: «Żenitisia treba, kob tak ne wyszlo, jak dla mene». Odnoho razu przysli my z muzyk puozno i pudnoczowali. To byla zima. W try czasa noczy stukaje chto's w dwery, moja mama odsunula, a to mama Miti – z chluboju welikoju jak wona sama. My oboje wyszli, a wona raz po Miti, raz po mni'. Ja w placz. Mitia wziaw mamu, wynius na schody i postawil.

Po tuoj buojci my poji'chali do Użendu stanu cywilnoho i na Błahowi'szczynie, 7 kwi'tnia, nam treba ji'chati na zapisy. Mama zari'чала telatko, ponatuszuwala mjas'a, poprosila susi'duw. A tut rano przyszow Mitia z placzom i każe, szto mama zamknula wsu joho odezu i skazala «Ne poji'desz!». Si'li my z Mitioju na szyrokuj ławi w kuchni i placzemo whołos...

Ale, na szczastie, dowud byw u staruom li'tnikowi. Poszow Mitia do kolegi, Wani Nikolajuka, i wsu odezu pozyczyw. I my poji'chali do zapisu gumowym wozom, bo susi'd perszy w Kuraszowi kupiw gumowy wuoz. A moja mama malo ne dostala zawalu, bo szto z – hosti zaproszany, mjaso w peczy, pirohi i chli'b napeczany, i samohuonki nahnala. Ale dobre skuonczylo's.

I to takaja najcikawiejsza istoryja w mojomu zyciowi.

Ніна ГРИГОРУК

Nina HRYHORUK

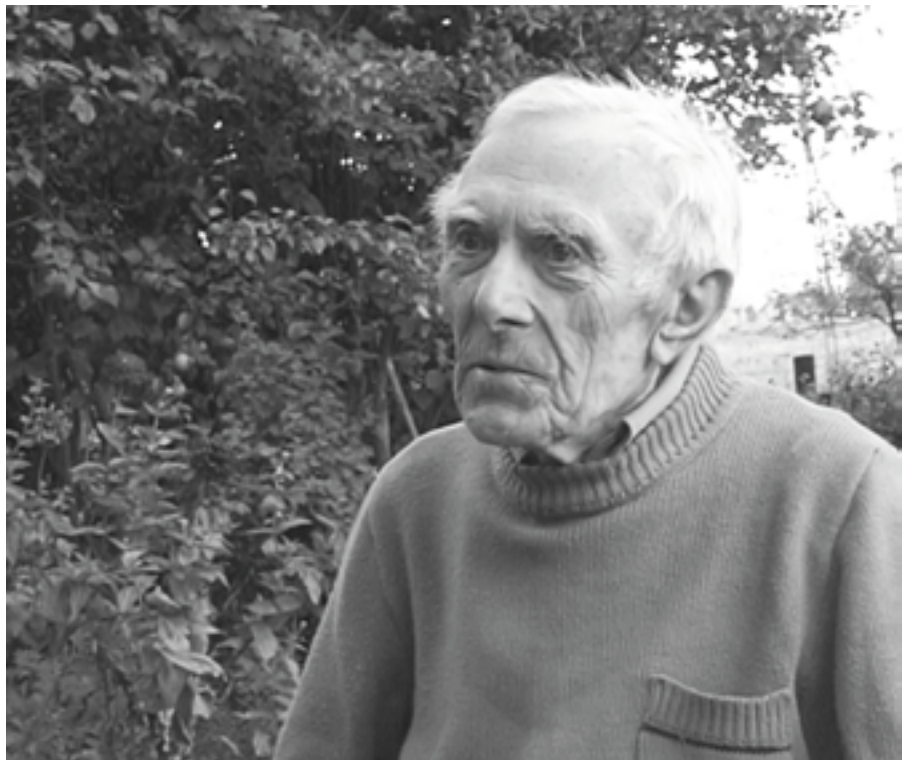
«Вродився і мусить одразу зачіє в писати...»

П'ять років тому, 15 квітня 2012 р., на 93 році життя помер Степан Сидорук, народний письменник, перш за все поет, з Південного Підляшшя, званий «Королем надбужанської поезії». Народжений 3 серпня 1919 р. у Ставках біля Володави в родині коваля, усе своє довге життя прожив у рідному селі, де займався сільським господарством і бджільництвом.

Степан Сидорук писав вірші і оповідання рідною українською говіркою та польською мовою. Були вони поміщені м.інш. в збірках: «Над Бугом» (1983), «Під сокориною, під ясеними» (1988), «Вибрані вірші» (1991), «Хліб нової стиглості» (1995), «Надбужанські оповідки» (1998) і «Журавлі стелять гнізда над Бугом» (2005). Друкувався в «Нашому слові», «Українському календарі», альманаху «Наш голос», двомісячнику «Над Бугом і Нарвою», «Українському літературному провулку». Був членом польського Товариства народних умільців у Люблині, багаторазовим лауреатом загальнопольських і місцевих конкурсів народної творчості. Відзначений Хрестом кавалерським Орденом відродження Польщі, відзнакою «Заслужений діяч культури» і регіональними нагородами.

Степан Сидорук був всесторонньо обдарованим народним митцем – писав вірші і прозу польською та українською мовами, малював картини та різьбив. На щодня був веселою, дуже дотепною людиною. Зараз вірші пише і друкує його син, Йосип.

Увазі читачів пропонуємо неопубліковану досі розмову, записану з народним поетом у вересні 2007 р. в його рідному хуторі. Збережено мовні особливості говірки села Ставки.

Розмова з народним поетом Степаном Сидорук

Людмила Лабович: На початок нашої розмови прошу, щоб розказав децю про себе.

Степан Сидорук: Я народився в тому селі, в Ставках, тільки що перед парцеляцією село було над шосою. Коли вже парцельовали майонток, то ми сюди перебралися.

Я народився в 1919 році, 3 серпня. Маю трох синів. Найстарший виїхав учитися. Середній zostався на господарці зо мною і ми разом господарили. Але коли той середній оженився, то давай собі каменицю будувати над шосою. Він має sklep [крамницю – ред.] і ми до його заходимо по якусь їжу. Наймолодший оженився в Дорогуску і там тепір мешкає.

– Чи в 1947 році Вас вивезли від час акції «Вісла»?

– Вивозили люди. Муой батько тоже пудлягав, але якось дійшов до володавського ксьондза, до дзекана,

той якусь там ментрику виписав, мається розуміти за гроши, і батько zostався. А сусіда вивезли. Трохи люди вивезли.

– Коли Ви почали писати вірші?

– Не відаю, вродився і мусить одразу зачіє в писати.

З того, що пам'ятаю, першого віршика написав десь у четвертій класі. Бо я мніго читав і мене інтересували ксьонжки і вірши. І я хтів трохи собі потраплієти. І так втієся до писання, як то кажуть – як до горілки. І тепір ще пишу, малюю. Такий муой «жисьопис».

– Зразу почали писати українською мовою?

– Ні, але я вмів читати по-українську, бо батько ходив до царської школи, учився по-руську [по-російськи – ред.] і ксьонжка якась – каліндар руський – був. І я з того руського латво перейшов на український. По-

том зачало «Наше слово» виходити в кйосках. У Володави можна було раз на місяць щось там українського купити. І я зачів так купувати і читати по-українську.

Пишу по-українську, але польськими літерами, так як говоримо вдома — «по-своєму», по-українську.

— *Про що пишете?*

— Я про всьо пишу — і про поважні річі, і про такі блахі річі, але такі, жеб мало якусь красу. Нема такого темату, которого би я не загачив у віршах чи своїх оповістях.

Видав, здається, уже п'ять своїх ксьонжок. То були такі надбужанські оповісті, потом «Під сокориною, під ясенами» — і вірши, і проза. А потом знов проза. Тепер вірши, вірши і вірши пишу.

— *Пишете багато про підляську природу, регіон...*

— Пишу, пишу. Про каменя напишу вірша, про дерево, про осень, про весну. Я не відаю, якого темату я б не загачив. Про всьо пишу. І такі роздуми над сенсом людського життя тоже, релігійні вірши, але релігійні я не стараюся так «взньосле», як то кажуть по-польську, до Бога писати, тільки з таким акцентом нахільним до Бога.

— *Ви не тільки пишете вірші, але також малюєте картини?*

— Всьо роблю. І пишу, і малюю. Но я в плінер не виходжу, але так — бачив колись березу, що росла. І я запам'ятав, як вона нахільна, як гуляки пускала. То її намалюю. Якогось будинка зобачу, я тоже потраплю його намальовати. Людських постаті трохи гірше, бо твар то треба так зробити, чи сміється, чи плаче. Але пейзажі то малюю і сам рамки роблю до того. То на виставу брали з Музеум у Володаві.

Я ще пруч мальованя і писаня, в коріньови длубаю. Одкопую такії покручани цудаки і пробую щось з їми зробити. А то не каждый тоє любить. Бо такий цудак то він чісом виходить барзо примітивний, а чісом думати треба над тим, що він показує. Як такий великий як то чоловік стане, то я називаю дінозаврами. Так називаю тії різби свої.

Життя колишніх підляшан з-під Володави на малюнках Степана Сидорука

— *Чом пишете? Чи то потреба серця?*

— То потреба души. Я не відаю, коли вона приходить та потреба і чи чіс якраз одпов'ядає тому писаньови, але коли приходить, то я мушу написати. Не напишу, жеб воно за раз було добре, тільки роблю якийсь такий шкіц, про що я хочу написати думую. А потом

рими укладаються, чи навіть білого вірша, котори не римується, пишу. Так повстає вірш.

У мене все папір лежить. Буває, що однею рукою їм, а другою, писаком, пишу. Так воно укладається.

— *Дякую за розмову.*

Розмовляла
Людмила ЛАБОВИЧ

Szkic do podlaskich dziejów w latach 1795 – 1914

Zakończenie z poprzednich numerów

O wiele bardziej zawile, a nawet tragicznie potoczyły się wydarzenia w drugiej połowie XIX w. w południowej części Podlasza, która należała wówczas do gub. siedleckiej w Królestwie Polskim (wcześniej było to woj. podlaskie ze stolicą w Siedlcach). Zapoczątkowany wówczas został szereg kataklizmów dziejowych, w następstwie których w chwili obecnej często patrzymy na Bug jak na południową granicę Podlasza, za którą rozciąga się już kraj prawie całkowicie spolonizowany – wyjątek czyni się jedynie dla monasteru w Jabłecznej, będącego celem corocznych pielgrzymek *na Onufrija*.

Rzeczywiście, kontrast pomiędzy prawo- i lewobrzeżnym Podlaszem jest ogromny. Wystarczy wziąć spis cerkwi sprzed końca XVIII w. i porównać z nim stan obecny. I tak, w położonej na południe od Bugu części dekanatu drohiczyńskiego było 16 cerkwi parafialnych, w chwili obecnej nie ma żadnej, z 23 cerkwi dekanatu mielnickiego na tym terenie pozostała tylko jedna – w Nosowie, w dekanacie bialskim było 29 cerkwi parafialnych – w chwili obecnej dwie cerkwie parafialne – w Białej i Kijowcu. Nieco lepiej przedstawia się sytuacja na zabużańskim terenie byłego dekanatu brzeskiego, gdzie obecnie funkcjonują cerkwie prawosławne w Choroszczyńce, Terespolu, Kobylanach, Kopytowiu, Dobratyczach, Kodniu, Zahorowie, Olszankach, Zabłociu, Międzylesiu, a w Kostomłotach prawosławna i neounicka (było 18), oraz włodawskiego – cerkwie w Sławatyczach, Jabłecznej, Holeszowie, Kodeńcu, Kapłonosach, Włodawie, Horostycie, Kolechowiczach, Sosnowicy i Holi (było 16). Tylko tutaj, w kilkunastokilometrowym pasie nad Bugiem, można spotkać wsie, w których prawosławna ludność ukraińska stanowi większość.

Praktycznie więc została zerwana ta naturalna więź, która jeszcze w ubiegłym wieku łączyła Rusinów mieszkających po obu brzegach Bugu, którą podkreślał swego czasu językoznawca Aleksy Sobolewski (1857-1929), pisząc: *W guberni siedleckiej widzimy małorosyjskich* [ukraińskich – JH] *Poleszuków, tych samych,*

k którzy mieszkają po sąsiedzku w guberni grodzieńskiej i którzy w ich własnym wyobrażeniu razem z nimi tworzą jedną całość – Podlasze.

Teraz prawosławni mieszkańcy nadbużańskich wsi pod Drohiczynem, Siemiatyczami i Mielnikiem i katolicy sąsiedzi („zabużacy”) patrzą na siebie wilkiem, chociaż bardzo często jedni i drudzy mają identyczne nazwiska, zakończone na *-uk* (tylko u jednego imię Wasyl, a u drugiego Franciszek).

Tę katolicyzację i polonizację południowej części Podlasza oczywiście zapoczątkowało włączenie go w pierwszej połowie XIX w. do autonomicznego Królestwa Polskiego. Cały jego obszar należał do diecezji chełmskiej, której terytorium ukształtowało się w latach 1795-1809 wskutek połączenia części kilku diecezji unickich z okresu przedrozbiorowego: chełmskiej, przemyskiej, włodzimiersko-brzeskiej i metropolitalnej.

Pomimo iż po powstaniu listopadowym zlikwidowana została polityczna autonomia Królestwa Polskiego (administracyjna pozostała do lat 60. XIX w.), przynależność diecezji chełmskiej (w 1829 r. wyjęta została spod jurysdykcji metropolity lwowskiego) do tego nadal zachowującego sporą odrębność tworu administracyjnego mocno zaważyła na jej losach. Nadal postępowała tu stopniowa polonizacja duchowieństwa i wiernych, coraz większe upodabnianie obrzędów cerkiewnych do obrzędowości Kościoła rzymskokatolickiego, a także coraz powszechniejsze zmienianie obrządku z unickiego na rzymskokatolicki przez poszczególnych wiernych, co prowadziło nieraz do likwidacji całych parafii.

W dotyczącej tego problemu broszurze wydanej w 1821 r. *dla wiadomości kleru ruskiego* stwierdzano, że *przemawianie z obrządku greckiego do łacińskiego tak starannie przedsięwziętem i popieranem było, iż od czasu zaprowadzenia jego do Rusi polskiej w dawnym województwie ruskim a dziś lubelskim i części podlaskiego, ledwie trzy części Rusi przy swoim obrządku pozostało. Gorliwość w tym największą okazowali plebanowie łacińscy.* W latach 1819-1875 liczba unitów zwiększyła się zaledwie o 32 tys. osób

– z 228 tys. do 260 tys., przy czym ich udział procentowy w ogóle ludności Królestwa spadł z 8% do 4%. Jednak aż do lat 60. XIX w. problem ten władz rosyjskich właściwie nie interesował. Np. gdy ks. Eliaz Sajkiewicz z Biłgoraja złożył w 1832 r. skargę do generał-gubernatora lubelskiego, ten odesłał sprawę do zbadania przez konsystorz rzymskokatolickiej diecezji lubelskiej, który oczywiście żadnej winy księdza rzymskokatolickiego się nie dopatrywał.

Duże znaczenie w tym procesie odgrywał fakt, iż większość ziemi znajdowała się tu w rękach polskiej i spolonizowanej szlachty, która była jednocześnie opiekunami (*ktitorami*) miejscowych cerkwi unickich, co dawało jej możliwość wpływania na obsadzanie parafii przez propolsko nastawionych księży.

Rozpoczęta przez rząd rosyjski po powstaniu styczniowym akcja usuwania wszelkich form życia cerkiewnego odmiennych od prawosławia rosyjskiego, przeprowadzana z powodzeniem na obszarach wcielonych bezpośrednio do Imperium Rosyjskiego, wywołała tu zdecydowany opór części duchowieństwa i wiernych, którego nie zdołali złamać brutalne represje i prześladowania.

Dokonanie w 1875 r. ostatecznej likwidacji unickiej diecezji chełmskiej i przyporządkowanie jej wiernych prawosławnej diecezji chełmsko-warszawskiej wywołało zjawisko tzw. *uporstwujuszczyc* (opierających się), którzy po ogłoszeniu w 1905 r. manifestu tolerancyjnego masowo przechodzili na rzymski katolicyzm (powrót do Cerkwi unickiej był oczywiście niemożliwy). Tak więc akcja mająca na celu umocnienie prawosławia i rusyfikację południowego Podlasza i Chełmszczyzny przyniosła w znacznej części efekt przeciwny. Popierany przez społeczeństwo polskie opór przeciwko zmianie wyznania przerodził się w masową polonizację *uporstwujuszczyc*.

Ta sytuacja wywołała ostatnią już ze strony rządu rosyjskiego próbę zahamowania postępów katolicyzmu i polskości na Chełmszczyźnie i Podlaszu. Było nią stworzenie odrębnej guberni chełmskiej i wydzielenie jej ze składu Królestwa Polskiego, przeprowadzone w 1912 r.

Po ukazie tolerancyjnym ludność prawosławna (co do ukraińskości której także strona polska nie miała większych wątpliwości) na zabużańskim Podlaszu (poza pow. włodawskim) stanowiła mniejszość. Mimo to większość ludności na tym terenie była pochodzenia ukraińskiego i chociaż przyjęła katolicyzm, utożsamiany powszechnie z polskością, zachowywała swój język i kulturę ludową. (Jeszcze w 1935 r. starosta powiatu włodawskiego skarżył się na poświęconej problemowi ukraińskiemu konferencji wojewódzkiej w Lublinie, iż w około 80 wsiach jego powiatu Polacy nie umieli mówić po polsku i zarówno w domu, jak i poza nim posługują się językiem ukraińskim).

Według statystyk kościelnych z 1863 r. ludność unicka stanowiła bezwzględną większość na obszarze dwóch dekanatów rzymskokatolickiej diecezji podlaskiej, istniejącej w latach 1818-1867 – bialskiego (65,6% – 39,0 tys.) i parczewskiego (58,2% – 34,5 tys.), a więc na zwartym obszarze przylegającym do Bugu (przedrozbiorowa ziemia brzeska). Do obszaru tego przylegały dekanaty, w których odsetek ludności unickiej był o wiele mniejszy – janowski (27,3% – 11,8 tys.), międzyrzecki (14,8% – 6,6 tys.) i węgrowski (3,8% – 1,5 tys.). Tak więc według tych danych teren południowego Podlasza zamieszkiwało 93,5 tys. ludności unickiej, a zatem etnograficznie ukraińskiej, skoncentrowanej w zakolu Bugu.

W 1869 r. na terenie diecezji chełmskiej, w ramach ekspedycji statystyczno-etnograficznej, przebywał P. Czubiński, odwiedzając pow. lubartowski, włodawski, chełmski i bialski. Charakteryzując świadomość ludności tego terenu, badacz stwierdzał: *w większości miejscowości unicy wiedzą, iż są oni Rusinami. Poczucie solidarności z innymi Małorusami jest u nich bardzo małe ... nie znają ukraińskich pieśni historycznych ... można dziwić się, jak Rusini w takich warunkach nie utracili ostatecznie narodowych oznak. Zachowali oni język, światopogląd, charakter i zwyczaje; chociaż do pewnego stopnia wynarodowili się, tracąc wiele przysłów i pieśni. Na przykład śpiewają oni na weselach także polskie pieśni i wykorzystują nieukraińskie tańce, jak np. „obertas”*.

Scharakteryzowano także religijno-językową sytuację w poszczególnych powiatach gub. siedleckiej. W pow. włodawskim zamieszkiwało wówczas 38,9 tys. unitów, którzy mówili po ukraińsku,

XVIII-wieczna cerkiew w Ortelu Królewskim (pow. Biała Podlaska), obecnie kościół rzymskokatolicki. Fot. Ju. Hawryłuka

także w miejscowościach, gdzie stanowili mniejszość. Równie optymistyczna była sytuacja w pow. bialskim (32 tys. unitów) i konstantynowskim (26,6 tys. unitów). W pow. radzyńskim mieszkało wówczas ponad 21 tys. unitów, lecz ok. 2-3 tys. mówiło już po polsku. W pow. radzyńskim było jednak ok. 1-2 tys. katolików, którzy mówili po ukraińsku. Katolicka ludność ukraińskojęzyczna występowała również w pow. włodawskim. Byli to unicy, którzy wcześniej zmienili obrządek. Wg tych danych widzimy więc ok. 120 tys. unitów, posługujących się językiem ukraińskim. Wg późniejszego o ok. 30 lat powszechnego spisu rosyjskiego z 1897 r. na terenie gub. siedleckiej miało mieszkać 106,3 tys. osób posługujących się językiem ukraińskim.

Bardziej optymistyczne były dane rosyjskiego Warszawskiego Komitetu Statystycznego z 1913 r., wg których w podlaskiej części likwidowanej wówczas gub. siedleckiej miało zamieszkiwać 199,2 tys. *ruskich*, a więc Ukraińców z niewielką domieszką Rosjan, z czego tylko 109,2 tys. prawosławnych. Wg statystyk rosyjskich w 1905 r. w części Podlasza włączonej później do gub. chełmskiej było 174,1 tys. prawosławnych (61,1%) i 59 tys. katolików (20,7%), lecz po ogłoszeniu ukazu tolerancyjnego stosunek ten uległ szybkiej zmianie i w 1909 r. było tu już tylko 100,4 tys. prawosławnych (33%) i 149,6 tys. katolików (49,2%).

Wiarygodność danych narodowościowych, opartych na języku ojczystym, była podważana przez polskich działaczy narodowych i publicystów, stojących na stanowisku, iż bez względu na swe pochodzenie etniczne, ludność wyznająca rzymski katolicyzm jest w pełni świadomą narodowo ludnością polską. Prawo przynależności do narodu ukraińskiego pozostawiano jedynie prawosławnym, którzy poza powiatem włodawskim (42,1% ogółu ludności) wszędzie stanowili mniejszość. Poza tym polscy autorzy opracowań statystycznych dokonywali własnych przeliczeń ludności prawosławnej, oceniając jej liczebność po 1905 r. na ok. 85 tys. osób. Zresztą w podobny sposób do tej kwestii podchodził w okresie późniejszym ukraiński geograf W. Kubijowycz, który prawosławną ludność południowego Podlasza w 1908 r. szacował na 80 tys. Ogólnie przyjmuje się, że na terenie południowego Podlasza (gub. siedlecka) na rzymski katolicyzm przeszło ok. 60% ludności uważanej przed 1905 za prawosławną, zaś na Chełmszczyźnie ok. 20% (przy prawosławiu pozostało tu ok. 230 tys. osób).

Burzliwe wydarzenia w południowej części Podlasza i na Chełmszczyźnie przyciągały też uwagę środowisk ukraińskich, zarówno kijowskich, jak i lwowskich. Niektórzy ich przedstawiciele wzięli w nich zresztą udział – wśród nich związani z rozgromionym przed kilkunastu laty Bractwem św. Cyryla i Metodego.

Po procesie sądowym w Petersburgu bardziej umiarkowani członkowie bractwa otrzymali niezbyt długie wyroki zesłania, jedynie Taras Szewczenko, z powodu swych buntowniczych poezji, został skazany na dziesięcioletni pobyt w oddziale karnym w kazachstańskich stepach. Po swym uwolnieniu część działaczy bractwa przeniosła się do Petersburga, gdzie na początku lat 60. utworzyli tzw. Gromadę Petersburską (*Peterburżka Hromada*). Główną rolę odgrywali w niej M. Kostomarow, P. Kulisz, którzy wspólnie z W. Biłozerskim, korzystając ze wsparcia patriotycznie (*ukrainofilsko*) nastawionych właścicieli ziemskich Wasyla Tarnawskiego i Hryhorija Hałahana, rozwinęli działalność edytorską, wydając w latach 1861-1862 ukraińskojęzyczny miesięcznik „Osnowa”. Również na terenie Ukrainy powstawały podobne gromady, np. w Czernihowie, gdzie w latach 1861-1863 wydawany był ukraiński tygodnik redagowany przez bajkopisarza Leonida Hlibowa. We wszystkich dużych miastach ukraińskich zaczęły wychodzić ukraińskie książki dla ludu, zwłaszcza podręczniki dla szkół ludowych (autorem jednego z nich był także T. Szewczenko).

Najbardziej wpływowe było środowisko kijowskie, które już w 1859 r. zapoczątkowało ruch tworzenia niedzielnych szkół ludowych i wydawania podręczników oraz innej popularnej literatury. Z grupy młodej inteligencji biorącej udział w tych działaniach powstała Gromada Kijowska (*Kyjiwska Hromada*), skupiająca najbardziej aktywnych studentów, nauczycieli, młodych uczonych, wśród których czołową rolę odgrywał historyk Wołodymyr Antonowycz (1834-1908), przedstawiciel spolonizowanego ukraińskiego rodu szlacheckiego, który powrócił do swych korzeni narodowych.

Wzrost ukraińskiego ruchu narodowego szybko przyciągnął uwagę rządu rosyjskiego, widzącego w nim zagrożenie dla jedności imperium. Dlatego też, gdy w 1863 r. wybuchło polskie powstanie styczniowe, represje rosyjskie dotknęły również inteligencję ukraińską. W Kijowie i w innych miastach przeprowadzono aresztowania i znaczną liczbę działaczy ukraińskich ukarano zesłaniem. W lipcu 1863 r. minister spraw wewnętrznych Wałujew wydał tajny okólnik, w którym stwierdził, że odrębnego języka ukraińskiego *nie było, nie ma i być nie może*, i nakazał cenzurze nie zezwalać na druk ukraińskich

podręczników szkolnych oraz wydań popularnonaukowych i religijnych. Ruch ukraiński w tej sytuacji zamarł na najbliższe dziesięciolecie.

Po stłumieniu w 1864 r. powstania styczniowego rząd rosyjski podjął energiczne kroki mające na celu osłabienie polskiego potencjału narodowego także w Królestwie Polskim. Powołano wówczas Komitet Urządzający, którego celem było zlikwidowanie jego odrębności (wszystkie urzędy i instytucje poddane zostały stopniowo bezpośrednio ministerstwu w Petersburgu).

Obiektem szczególnej uwagi Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych stała się diecezja chełmska, gdzie przystąpiono do, jak się okazało, spóźnionych, działań mających zahamować polonizację ludności ukraińskiej (ostatecznym celem była oczywiście jej rusyfikacja). Jednocześnie wprowadzone zostały zmiany w szkolnictwie. Powołano gimnazja przeznaczone dla młodzieży unickiej – męskie w Chełmie i Białej Podlaskiej, żeńskie w Chełmie i Siedlcach. W 1865 r. utworzony został w Warszawie komitet ds. szkolnictwa w diecezji chełmskiej. W jego skład weszło kilku znanych ukraińskich działaczy narodowych – P. Kulisz i W. Biłozerski, którzy byli członkami Komitetu Urządzającego, oraz Teofan Łebedynczew – od 1865 r. dyrektor okręgu szkolnego w Chełmie. Dyrektorem seminarium nauczycielskiego w Chełmie był Serhij Hruszewski (1833-1901), ojciec Mychajła Hruszewskiego, najwybitniejszego historyka ukraińskiego i pierwszego prezydenta Ukraińskiej Republiki Ludowej, który urodził się właśnie w Chełmie 29 września 1866 r. Dyrektorem seminarium nauczycielskiego w Białej Podlaskiej był pochodzący z Połtawszczyzny Wasyl Syńko, rozstrzelany w 1918 r. przez bolszewików *za petlurostwo*.

Jednak owa ukraińsko-rosyjska „kolaboracja” nie trwała zbyt długo. Już bowiem w 1867 r. z powodu protestów przeciwko brutalnym działaniom władz rosyjskich, które zaczęły używać wojska jako „argumentu” mającego skłonić unitów do posłuszeństwa, usunięci zostali ze swych stanowisk P. Kulisz i W. Biłozerski, zaś w 1869 r. Chełm opuścili T. Łebedynczew i S. Hruszewski.

Starając się osłabić siłę propolskiej części duchowieństwa unickiego, władze rosyjskie postanowiły sprowadzić do diecezji chełmskiej duchownych unickich z Galicji. W końcu 1864 r. we Lwowie prowadzone były rozmowy z metropolitą unickim Spiridonem Litwinowiczem,

Podlasianie-Rusini. Rys. Jana Lewickiego (I poł. XIX w.)

aby zgodził się wysłać do Chełma wybitniejszych duchownych i kandydata na biskupa chełmskiego. Metropolita postawił jednak warunki: podporządkowanie diecezji chełmskiej metropolii lwowskiej, nadzór metropolity nad szkolnictwem na jej terenie oraz wprowadzenie do wszystkich szkół wykładowego języka ukraińskiego. Warunki te dla władz rosyjskich były nie do przyjęcia, dlatego też ich przedstawiciele podjęli na własną rękę starania o pozyskanie poszczególnych duchownych. Wskutek tych starań w latach 1866-1875 przybyło z Galicji 51 duchownych, wśród których były też osoby znane z uprzedniej działalności na polu narodowo-kulturalnym (reprezentowali w większości tzw. orientację moskofilską, tzn. szukającą w Rosji oparcia przeciwko polskiej dominacji politycznej w Galicji). Wśród nich byli: Michał Kuziemski (1809-1879), najaktywniejszy członek Głównej Rady Ruskiej, która w 1848 r. powstała we Lwowie, oraz organizator szkolnictwa ukraińskiego w Galicji, w latach 1868-1871 biskup chełmski; Iwan Ławrowski (1822-1873), znany też jako kompozytor chórów ludowych; Markel Popel (1825-1900), autor podręczników szkolnych, zaś w latach 1865-1866 redaktor pisma „Nedila”, w latach 1871-1875 administrator diecezji chełmskiej, następnie prawosławny biskup lubelski.

Chociaż w początkowym okresie władze rosyjskie starały się wykorzystać moment narodowy, nakazując duchownym unickim zaprzestania głoszenia kazań w języku polskim i przejście na język ukraiński (sprowadzono nawet z Galicji zbiór kazań *Nauky cerkownyji* autorstwa Antona Dobrianskiego). Ks. Józef Wójcicki (1815-1888), profesor seminarium unickiego w Chełmie, który w latach 1866-1868 zarządzał diecezją chełmską, podkreślał w jednym ze swych okólników: *Nie będziemy używali dla zgrzeszenia naszego narodu ani w zwykłych z nim rozmowach, ani tem bardziej w rozmowach pasterskich i z cerkiewnej katedry, obcej nam polskiej mowy ... silnie zachęcamy i obowiązujemy wszystkich spółpasterzy ... żeby od dziś w cerkwiach naszej Chełmskiej Rusi był używany przy nauce parafian tylko rodzinny nasz język ruski*. Szybko jednak przeważała tendencja pełnej rusyfikacji, co było jedną z przyczyn rezygnacji ze stanowiska i powrotu do Galicji biskupa Kuziemskiego. (W polskich publikacjach z reguły przedstawia się duchowieństwo z Galicji jako na-

rzędzie rusyfikacyjnej polityki rządu rosyjskiego, jednak współczesny historyk T. Krawczak przyznaje: *Kuziemski przyszedł do Chełma z programem rutenizacji (jak byśmy dzisiaj powiedzieli – ukraiinizacji) społeczności unickiej*). Jednak większość duchowieństwa przybyłego z Galicji godziła się z rusyfikacyjną polityką władz. W polityce oświatowej widzieli już od 1865 r. konsekwentne wprowadzanie języka rosyjskiego, którym zastępowano polski (wprawdzie jeszcze w 1846 r. wydane zostało rozporządzenie o nauczaniu w szkołach elementarnych w rodzimym języku mieszkańców, ale pozostało ono na papierze).

W utworzonym wówczas żeńskim gimnazjum siedleckim nauczycielami przez pewien czas byli znani pisarze ukraińscy – Oleksander Koniski (1836-1900), pierwszy poważny biograf T. Szewczenki oraz Iwan Neczuj-Lewicki (1838-1918). I. Neczuj-Lewicki w 1872 r. we lwowskim organie galicyjskich narodowców „Prawda” opublikował opis swej podróży po Podlaszu, charakteryzując m.in. sytuację w najbardziej na zachód wysuniętych jego miejscowościach i dając krytyczną ocenę działań władz rosyjskich.

Podjeżdżając pod miasto Międzyrzecz – pisze autor, – znalazłem się wśród ukraińskiego ludu. Koło dworca i magazynów kolejowych, po drogach do miasta – wszędzie chodzili i jeździli nasi ukraińscy chłopcy w wysokich czarnych czapkach, w świtach i nawet w postołach [łapcie plecione z tyka – J.H.]. Była letnia pora i dlatego wielu nosiło takie same kapelusze jak na Ukrainie. [...] Wjechałem do Międzyrzecza i zobaczyłem, że Polska dobrze pogospodarowała w naszych miastach! W Międzyrzeczu mnóstwo Żydów, jak wszędzie na Podlaszu, dwie cerkwie unickie i jeden kościół. Ludu ukraińskiego jest w mieście więcej niż polskiego. Ludzie, zwłaszcza kobiety, o wiele urodzili się niż na Mazowszu i zupełnie podobni do naddnieprzańskich Ukraińców. Wielu trafia się czarniawych, zaś oczy u kobiet czasem błyszczą jak na Połtawszczyźnie. Jednym słowem pachnie tu Ukrainą, ale niestety, w mieście słowa ukraińskiego nie usłyszysz od unitów! Tylko Żydy umieją mówić po ukraińsku! Pójdziesz do unickich cerkwi: wydaje się, że wszystko po naszymu – i czytają, i śpiewają jak w naszych cerkwiach, a stąpisz za cerkiewny próg i usłyszysz jedynie polszczyznę...

Po powstaniu Polaków w 1830 r. w Międzyrzeczu prowadzona była bardzo intensywnie polsko-katolicka propagan-

da. Jej ogniskiem był dwór wielkiej polskiej pani K. Propaganda ta wypędziła zupełnie nasz język, wciągnęła duchowieństwo unickie, wśród którego wytworzyła się szczeropolska partia, zarówno duchem, jak i językiem.

To samo spotkałem i w mieście Biała. [...] W Białej jest gimnazjum klasyczne, w którym połowa uczniów to Ukraińcy-unicy, są kursy pedagogiczne, gdzie na wiejskich nauczycieli uczą się wyłącznie dzieci naszych włościan. Nauka w tych szkołach jest prowadzona teraz w języku wielkoruskim [rosyjskim], którym zamysłono wyprzeć z tego kraju język polski. Cóż z tego dla naszej narodowości i języka?!

Aby podnieść duch naszego narodu na Podlaszu, aby przywrócić białskich i międzyrzeczkich mieszczan z Polaków, trzeba rozbudzić w ich zamarłej duszy ich ukraińską narodowość, trzeba zaprowadzić dla włościan i mieszczan ukraińskie szkoły, dać im w ręce dzieła Szewczenki, Osojanenki, Kulisza, Marka Wowczka. Szewczenko w jeden rok zrobiłby to, czego szkoły rosyjskie nie zrobią i za sto lat! Bo kiedy ci spolonizowani Ukraińcy staną się wielkoruskimi patriotami?! Kiedy stanie się takie dziwko, aby ze spolonizowanego Ukraińca zrobić nie tyle że Ukraińca, a Wielkorusa!! Dziwo dziwne chce zrobić rząd, ale czas cudów już dawno minął. A że mówię prawdę, przykładem jest Galicja, gdzie spolonizowani Rusini wstają z grobów, bo ich wskrzesił Szewczenko, ale nie Gogol i Puszkina, i nie wielkoruska szkoła. Śmiało powiem, że wielkoruska praca na Podlaszu bez ukraińszczyzny – to praca daremna. Ona nie rozbudzi wielkoruskim językiem i soldackim bagnetem ducha narodowego, tylko przy którym mieszczenie i chłopcy, i popi odżegnaliby się od Polski i polszczyzny...

Stusność tych słów aż nadto boleśnie potwierdziło najbliższe 35 lat. Jednak i po 1905 r. na Chełmszczyźnie i Podlaszu pozostało jeszcze dość dużo Rusinów, którzy nie porzucili swych cerkwi i mowy. Tym bardziej że ówczesna liberalizacja życia społeczno-politycznego w Imperium Rosyjskim, która jednym umożliwiła oficjalne przejście w szeregi wiernych Kościoła katolickiego, dla innych stworzyła warunki do narodowej działalności w duchu ukraińskim. Z południowo-podlaskich i chełmskich wsi i miasteczek wyszło bowiem całe grono świadomych Ukraińców – przede wszystkim nauczycieli i naukowców, a także pisarzy.

Zakończenie na str. 36

«Ковкнув як бусьол жабу»

(Світ земноводних і плазунів в українських говірках Підляшшя)

Земноводні тварини

Земноводні тварини або амфібії (płazy) це найменший за кількістю видів клас наземних хребетних. У Польщі мешкає їх 18 видів. У Біловезькій пушці виявлено 12 видів. Це тритон звичайний (traszka zwyczajna), тритон гребінчастий (traszka grzebieńniasta), райка деревна (rzekotka drzewna), часничниця звичайна (grzebiuszka ziemna), ропуха звичайна (gorucha szara, zwyczajna), ропуха зелена (gorucha zielona), ропуха очеретяна (gorucha paskówka), а також багато видів жаб: кумка червоночерева (kumak nizinny), жаба трав'яна (żaba trawna), жаба гостроморда (żaba moczarowa), жаба ставкова (żaba jeziorkowa), жаба озерна (żaba śmieszka) та жаба їстівна або зелена водна жаба (żaba wodna).

На Підляшші радше не розрізняли окремих видів земноводних тварин. Тому й матеріал, зібраний на підляських селах (в основному в селах гміни Чижі Гайнівського повіту – Збуч, Чижі і Шостаково, а також Пасічники-Стебки у гміні Гайнівка), не надто багатий і різноманітний.

Назви розміщені за алфавітним порядком, при чому в рядку спершу іде назва українською літературною мовою, потім польською, далі курсивом – різні говіркові варіанти, утім зменшено-пестливі форми, зафіксовані на україномовному Підляшші. Далі подані форми двоїни і множини. Погрубленим шрифтом позначено наголос.

жаба – żaba – *жаба, жєба, жїба; жабка; жабєня, жабєнятко* (маля жаби) множина – *жаби, жєби, жїби; жабкі; жабєнята, жабєнятка*

Жаба – це дуже популярна невелика безхвоста земноводна тварина, задні кінцівки якої довші, ніж передні, та пристосовані до стрибання. В обстежуваних підляських селах не розрізняли окремих видів та родів жаб'ячих – їх звали посто *жаби* та розпізнавали найчастіше по кольорі або величині: *Усякі жаби билі – зельони, велізни – тії в зїлі жили*. Про жабу, яка видає звуки «кум-кум», говорили в селах гм. Чижі, що вона *кумкає* (*кумкати* – літ. *кумкати*).

Ось які ящірки прудкі – самку і самця (більшній) знайшли діти під час минулорічного «На Миколу» в козлицькому лісі

Жаби подекуди з'являються у підляському пісенному фольклорі, найчастіше в гумористичному контексті:

Там на облозі скакалі жаби.
Дожалі жито старіє баби.
(жнивна приспівка з Тростянки)

У селах гміни Чижі дуже популярними є фразеологізми:

Витрищив очи би жаба.
Ковкнув як бусьол жабу.

Від слова *жаба* – підляське *жаборице, жабурице* (літ. *жабуриння*) – водорості, що ростуть у стоячих водах і мають вигляд зелених ниток.

кумка – kumak – *круот* множина – *кרותи, короти*

Кумки на Підляшші – то *кרותи* або *короти*. Ці ортуїні жаби живуть переважно у стоячій воді у низинах, зокрема невеличких ставках, струмках, заплавах. Вони активні в сутінках та відомі завдяки характерним глухим звукам, які видає самець як на поверхні води, так і під водою: *Я їх не бачила, трудно їх обачити, бо вони оно у воді все ввечери рох-рох-рох кричат* (Марія Максим'юк, уродженка Пасічник-Стебок); *весною короти рехкают* (Людмила Юзвіук,

Чижі); *навесні, як тепло робіться, то вони в воді кричат* (Василь Максим'юк, Збуч).

Що цікаве, *круот* має на Підляшші також інше, призабуте вже значення. Це слово та його говіркові варіанти зафіксували автори *Атласу східнослов'янських говірок Білосточчини* майже на всій українсько- та білоруськомовній території від річки Буг аж за річку Супрасль (до Сокільки), однак не на означення кумки, але вовчка звичайного (turkuś podjadek), комахи, яка пошкоджує картоплю та інші овочі.

пуголовок – kijanka – *прачик* множина – *прачики*

Личинку безхвостих земноводних звуть на підляських селах (хоча б у Збучі або Видові) *прачиком*: *вони такі маленькі пливають в воді* (Василь Максим'юк, Збуч). Хоч сьогоднішній літературний варіант – це пуголовок, але слово *прачик* відоме українській мові. У тому ж значенні його фіксує *Словарь української мови* Бориса Грінченка з 1907-1909 рр. Так що підляська назва *прачик* – це архаїчна форма характерна для української мови (для порівняння – пуголовок російською це *головастик*, білоруською – *апалонік* або *лічынка*).

ропуха – gorucha – *ропуха, коропуха, ко-
ропова жаба*

множина – *ропухи*

Безхвоста земневодна тварина з горбкуватою слизовою шкірою в селах гм. Чижі це *ропуха*. Вона в з'їлі живе, гідка така, сіва – характеризують її старші жителі села Збуч. В *Атласі східнослов'янських говірок Білосточчини* знайдемо також форми *коропуха, ко-
ропова жаба*. Виявляється, що остання з них була характерна майже для цілої україномовної території між річками Нурець та Нарва та сіл на північ від Нарви, в тому числі деяких білоруськомовних.

Ропуха – це також зневажливе окреслення жінки. *Старая ропуха* – скажуть у Збучі про некрасиву, немолоду жінку.

Плазуни

Плазуни або рептилії (*gady*) це клас хребетних тварин, до якого належать змії, ящірки, черепахи, крокодили та інші тварини, що пересуваються переважно плазом, на животі.

У Біловезькій пуці виявлено 7 видів плазунів, з чого лише два: вуж звичайний (*zaskroniec zwyczajny*) та ящірка живородна (*jaszczurka żyworodna*) доволі популярні. Інші плазуни, яких можна зустріти рідше, це: ящірка прудка (*jaszczurka zwinka*), веретільниця

ламка (*padalec zwyczajny*), гадюка звичайна (*żmija zygzakowata*) та два види, занесені до Польської червоної книги тварин, в якій поміщено перелік рідкісних видів, що знаходяться під загрозою зникнення: мідянка звичайна (*gniewosz płamisty*) та болотна черепаха європейська (*żółw błotny*).

В українській мові земневодну тварину або плазуна називається й гадом. У селах гміни Чижі *гад* – це зневажливе окреслення огидної, підступної людини (*ти гаде!* – можна ще тут почути).

вуж звичайний – *zaskroniec zwyczajny* – *уж*

множина – *ужи*

Вуж звичайний це найпопулярніший вид вужів – неотруйної змії середнього розміру. Він неагресивний, побачивши людину зазвичай рятується втечею. Кусається рідко. На Підляшші його звуть *ужом* (*уж*).

Місцеве *уж* – це давніша форма (фіксована хоча б у словнику Б. Грінченка) без т.зв. протетичного *в* перед *у* (можна тут порівняти підляські говіркові форми *уси, ухо, удка* та літературні *вуси, вуха, вудка*).

гадюка звичайна – *żmija zygzakowata* – *змія, жмія*

множина – *змії, жмії*

Гадюка звичайна це найбільш розповсюджений вид гадюк в Європі. Її зу-

стрічається найчастіше на луках, галявинах, болотах, на берегах річок або струмків. На відміну від вужа, це отруйна тварина. Її отрута досить сильна, але смертельні випадки трапляються дуже рідко. Після укусу з'являється в'ялість, наростаючий головний біль, нудота, часом блювота, пришвидшений пульс, паморочиться голова. Звичайно, чим ближче місце укусу до голови, тим він небезпечніший.

Гадюка відома жителям підляських сіл як *змія*: *Змія то великі уж*. Вона *вредна, ядовита, може вкусіти*. А *уж менчи* – кажуть старші жителі Збуча.

У регіоні популярні порівняння:

Сичит як жмія.

Злуосни як змія.

Молодші жителі підляських сіл, навіть ті, яким 60 років, частіше скажуть уже не *змія*, але *жмія*. Це, ймовірно, вплив польської мови.

ящірка – *jaszczurka* – *ящурка*

двоїна (2, 3, 4) – *ящуркі*

множина – *ящурки*

Ящірка це невеликий плазун з видовженим тілом, покритим дрібною роговою лускою, і з довгим хвостом. У селах гміни Чижі її звуть *ящурою*.

Людмила ЛАБОВИЧ

Фото авторки статті

Szkic do podlaskich dziejów w latach 1795 – 1914

Zakończenie ze str. 34

Нiewątpliwie najbardziej znaczącą postacią był pochodzący z Kornicy w pow. konstantynowskim Mikołaj Jan-czuk (1859-1921), autor dzieł etnograficznych o swych rodzinnych stronach, jak i licznych utworów literackich, w tym sztuk scenicznych pisanych zarówno gwarą rodzinnej wsi, jak i ukraińskim językiem literackim. Badaczami ojczystej podlaskiej gwary byli też pochodzący z Łomaz k. Białej Iwan Besaraba (1850-1921) oraz Jewhen Perfecki (1888-1947) z Nosowa.

W 1907 r. zaczęły powstawać pierwsze organizacje ukraińskie – „Proswita” (Oświata), której koła działały w Siedlcach i Hrubieszowie oraz Oświatowo-Ekonomiczne Towarzystwo im. Tarasa Szewczenki w Kobyłanach Nadbużnych (organizatorem był J. Perfecki). Hrubieszowska „Proswita” zaczęła wydawać nawet popularne broszurki w ję-

zyku ukraińskim oraz organizować redakcję czasopisma „Buh”, jednak w jego pojawieniu się przeszkodziła interwencja policji, która zniszczyła gotowy już skład pierwszego numeru. Władze rosyjskie nadal bowiem trzymały się kursu rusyfikacji chełmsko-podlaskich Ukraińców.

Po administracyjnym rozwiązaniu wspomnianych wyżej organizacji bardzo umiarkowani działacze ukraińscy zgrupowali się w tolerowanym przez władze Ludowo-Oświatowym Towarzystwie Rusi Chełmskiej, którego przewodniczącym został nauczyciel Michajło Kobryn (1870-1956). Towarzystwo to w latach 1908-1912 wydawało pismo „Bratskaja Biesieda” (Braterska Rozmowa), w którym obok tekstów rosyjskojęzycznych drukowane były też utwory literackie w języku ukraińskim. Spośród miejscowych twórców wyróżniał się zwłaszcza pochodzący ze Sławatycz poeta i prozaik Wasyl Ostapczuk (Waśko Tkacz, Wik). Obok publikacji w prasie

wydał on dwie „Zbirky” (zbiory oryginalnych wierszy i tłumaczeń na ukraiński) oraz po rosyjsku *Szkie Chelmszczyzny i Podlasza*.

Oprócz wydawnictw miejscowych, zarówno ukraińsko-, jak i rosyjskojęzycznych, docierała tu literatura ukraińska z Kijowa, częściowo też ze Lwowa. W prasie ukraińskiej obu tych ośrodków pojawiało się sporo publikacji na temat chełmsko-podlaskiego Zabuża, zwłaszcza w okresie debat nad wydzieleniem tego terenu z Królestwa Polskiego (w dyskusjach prasowych i broszurach wypowiadali się tacy wybitni działacze ukraińscy, jak M. Hruszewski, Serhij Jefremow, Oleksander Łotocki).

Nadal jednak, tak południowa część Podlasza, jak też zamieszkane przez ludność ukraińską sąsiadujące z nim powiaty gub. grodzieńskiej pozostawały na uboczu od głównego nurtu ukraińskiego życia narodowego.

Jurij HAWRYLUK

З давніх часів. Мандрівне життя

(Спогади Людмили Красковської)

(Початок спогадів Людмили
Красковської у числі 1/2017)

Наша сім'я жила в губернському місті Вільно (тепер Вільнюс, Литва). Там народилась я і двоє молодших братів. Сім'я була досить чисельна: складалася з батька Івана Ігнатовича Красковського, його жінки Валентини Семенівни і трьох дітей – доньки Людмили, синів Сергія і Мстислава. З нами жила й бабуся, тітка мами, Амалия Францівна. Коли у 1910 році помер дід, татів батько, до нас приїхала жити друга бабуся – його мати Єлена.

Тато Іван Красковський народився у 1880 р. в селі Дубичі Гродненської губернії, де його батько був священиком. Тому він скінчив у Вільні духовну семінарію. У 1903-1905 рр. батько студіював в університеті у Варшаві на історико-філологічному факультеті. Будучи ще у Вільні, він познайомився з Валентиною Сокальською і одружився з нею у 1903 р. За участь у студентському русі в 1905 р. батька арештували і викинули з Варшавського університету. Закінчив університет він у Петербурзі – як історик-економіст.

Після закінчення університету батько поселився у Вільні і працював як учитель в гімназіях. Мати ніде не працювала, займалась господарством і виховувала дітей. Вона народилась у 1883 р. у Кам'янці-Подільському на Україні. У Вільні вона закінчила «Институт благородных девиц». Мати не була шляхтянка, але дісталась до цієї школи, бо дід був військовий. Він служив у війську як ветеринар і брав участь у двох війнах. Мати дуже хотіла вчитись далі в університеті, щоб бути лікаркою, але хутко по шлюбі мала дітей і вже не могла. Коли батька арештували в 1905 р., мати взяла мене малу і разом з бабусяю поїхали до Варшави. Кримінальних злочинців годувала держава, але арештовані студенти мусили самі здобувати їжу. Мати і бабуся варили їжу, а мама щодня її відносила до в'язниці, годувала не лише чоловіка, але й декілька його товаришів. Студентів досить скоро випустили з в'язниці і наша родина повернулася до Вільна.

Я вже не пам'ятаю, яке було найстарше наше помешкання і на якій вулиці воно знаходилося. На старих фотографіях видно, що там був великий двір, де грались діти. Перша подія, яка залишилась у моїй пам'яті, це народження молодшого брата Славка. Тоді жінки рили в хаті, а не в лікарні. Я мала десь шість років. Всі в помешканні були чимось зайняті і не звертали на мене увагу. В передпокою була велика дерев'яна скриня, де ховали зимовий одяг. Я якось вилізла на цю скриню і довго плакала, бо не могла зрозуміти, чому про мене всі забули.

Людмила Красковська. 1932 р.

У Вільні були дві приватні хлоп'ячі гімназії: Павловського і Виноградова. Батько був історик, він викладав історію в цих гімназіях, а ще був там заступником директора. Для дівчат були окремі державні школи. «Епархіальна школа» була для дівчат з родин духовенства, там учились дівчата з рідні батькової мами. «Институт благородных девиц» була школа для шляхтянок, де вчилась мама. Батько організував у гімназіях дві футбольні команди, які грали поміж собою. Це були перші футболісти у Вільні, та, можливо, і в цілому «Північно-Західному краї». Пару разів батько брав мене з собою на тренування цих хлопців. Вони не мали окремого футбольного поля. На околиці міста наймали від когось пустку, де

трохи зарівняли поверхню. Пам'ятаю, що на цьому полі інколи пасся осел власника, який дуже неохоче відходив до кута, щоб звільнити поле футболістам. Через ці футбольні команди батько мав неприємності. Якись «мамаші» поскаржились на шкільну управу, що їхні діти замість навчання бігають по полі за футболом та що взагалі не може бути педагогом така несерйозна людина, яка грає футбол. Але зі скарги нічого не було. Шкільне начальство зрозуміло, що нехай краще учні грають футбол, ніж будуть пити водку і робити революцію. Учні в старших класах дійсно багато пили, в цьому відношенні футболісти робили виняток.

У Вільні перед війною, десь у 1912-1913 рр. я побачила перший аероплан. Перший раз це були чужинці летуни: Блеріо на моноплані і Фарман на біплані. Ці аероплани були зроблені з дерева й полотна. Моноплан мав два прості крила, а біплан подвійні крила. Летун літав сам один. На околиці міста, певно на місці, де вправлялись вояки, зробили дерев'яну огорожу, за якою стояла публіка. Літаки знаходились на площі в середині, там вони злітали й кружляли над головами глядачів на висоті двадцяти-тридцяти метрів. Пізніше за деякий час прилетів російський летун, здається Нестеров, який теж на цій площі показував своє мистецтво. Це було щось казкове: людина літала в повітрі, робила різні вправи, і дивна машина її слухалась! За час одного людського життя від цих аеропланів люди допрацювались до тяжких бомбовозів, летучих вагонів з пасажирами аж до польотів на місяць.

Доки жив дід (тато батька) ми їздили вліті до нього в село Дубичі [-Церковні – ред.] близько славної Біловежської пущі. Дід вмер десь у 1910 р., з того часу ми там більше не були. Дід Ігнатій Красковський був ще шляхтич (дворянин), але мого батька він вже не записав до «дворянської книги». Дід вчився в університеті в Москві, який успішно закінчив. Після цього він працював у редакції поступового журналу в Москві. Коли почалась політична реакція в сімдесятих роках XIX ст. в Росії, дід пішов у священики. Тоді був де-

віз «хожденіє в народ». Того, хто мав високу школу, університет, могли висвятити за священника без закінчення духовної семінарії, коли він одружився з донькою священника. Прогресивні люди вважали, що це була єдина можливість працювати серед народу, просвіщати його. Це був рух народників. Дід теж одружився з дівчиною з сім'ї священника і його призначили священником в село Дубичі. Це було більше село, там була школа й пошта. В цьому селі дід прожив ціле життя, тут помер і був похований.

Батько згадував, що дід в молодості був дуже товариський, любив танцювати, залицятись до дівчат. Відмовившись від кар'єри, життя в Москві, він прожив ціле життя в селі, далеко від залізниці. Батько був одинак. Сестра померла цілком мала. Батько оповідав, як вліті вони цілою родиною їздили возами до Біловежської пущі на гриби. Грибів було багато. Збирали великі кошики: боровики, ридзики, гірших грибів ані не брали. В околиці Біловежської пущі були ще курні хати, без коминів. В хатах тримали вужів, як домашніх. На земляній підлозі вони пили з миски молоко разом з дітьми. Я пам'ятаю як раз ми їздили вліті до діда в Дубичі – я мала тодідесь шість років. Дід вже не працював, бо його розбив параліч, але вони ще жили в домі священника. У вечері, коли ще була гарна погода, діда виносили на двір біля хати, там були зложені дрова. Звичайно вечером там сходились селяни, приходив учитель, всі сиділи на дровах і розмовляли з дідом. Видно було, що селяни його любили й поважали. Дід у білому «подряснику» сидів чи напівлежав у кріслі, а біля нього, звичайно, збирались старші дядьки. Не пам'ятаю вже, яка була церква в Дубичах, але біля неї стояла дерев'яна дзвіниця, вже стара, яку не вживали. Ми, діти, бігали ховатись до дзвіниці, хоча нам це забороняли, щоб, бува, стара будова не завалилась. З родини Красковських я нікого більше не пізнала.

Бабуся (мати батька) мала більшу рідню: дві її сестри мали теж чоловіків священників. Одна сестра, здається, Марія жила в селі Деречинок над Німаном. Вона вийшла заміж за священника Давидовича. Вони мали дорослі діти: сина Леоніда і доньку Таню. Пан отець Давидович був вже сивий з бородою, виглядав як апостол. Це була розумна і чесна люди-

на, в селі його всі поважали. Леонід був студентом, він любив дітей і вмів з ними поводитись. Тому й діти його любили, страшенно використовували і перешкоджали йому вчитись. В Деречинок ми їздили одного разу перед війною на літо. Деречинок було велике село. Сім'я священника жила в садибі в досить великому домі, де змістилась і наша родина. Було там велике господарство: коні, корови, багато різного птаства. Цілком близько біля садиби протікав Німан, там це велика ріка. Діти любили ходити на ріку, дивитись, як купали коней чи напували корови. Німан чистила землечерпал-

ка, яка витягала з води цілі стовбури дерев, а ці складали на березі. Це дерево було дуже міцне, його називали чорний дуб. Не знаю куди вивозили це дерево і на що його вживали.

Я пам'ятаю таке спокійне життя в Деречинку, але дальша доля цієї родини мала трагічний характер. Під час війни родина Давидовичів утікала перед німцями й опинилась у Білій Церкві на Україні. Після революції 1917 року старий Давидович, як священник, не мав посади. Здається Таня працювала як сестра милосердна. Під час епідемії тифу вона заразилась тифом, від неї дістав цю недугу Леонід і обоє померли. Про їх батьків ми вже більше нічого не чули.

Друга сестра батькової мами теж вийшла заміж за священника, вона мала п'ять доньок. Старша доня Зіна, гарна дитина, декілька разів була в нас в гостях у Вільні. Дві молодші сестри Зіни вчилися у єпархіальній школі у тому ж Вільні. Ми ніколи не їздили до цієї родини, ані не знаю, де вони мешкали на селі. Доньки священників мали нещасливу долю. Єдиний рятунок був – вийти заміж за священника, але таких наречених було менше як дівчат. Потім такі дівчата йшли до родини брата чи заможної сестри і допомагали в господарстві. Зіна, звичайно, привозила «Баум-кухен». Це була солодка булка, виглядала як відрізок дерева, а всередині була порожня. Баум-кухен пекли так, що дерев'яний валець з бугорчатою поверх-

Могила діда й прадіда Л. Красковської
коло церкви в Дубичах-Церковних. Фото Ю. Гаврилюка

нею помалу обертали, поливали тістом, пекли, і знову поливали. На кінець на зрізі це випадало, як роки на зрізаному дереві. Це було дороге тісто й марудна праця, тому у нас в хаті не пекли Баум-кухен.

Перед Першою світовою війною наша сім'я мешкала у Вільні на передмісті Антоколь на Весенній вулиці. Це була коротка, але стрімка вулиця, яка виходила на площу перед костелом Петра і Павла. Два рази на тиждень на цій площі був базар, де з'їжджались і сходились селяни зі своїми продуктами, інакше ця площа була порожня. За площею біля костела проходила вулиця, де їздила конка. Це був тогочасний трамвай, але вагони по рельсах тягали два коні. Взимі були закриті вагони, а вліті їздили відкриті площини зі стріхою. Конка мала свої зупинки, але рухалась так повільно, що студенти і гімназисти насакували до вагонів під час їзди. Одна траса конки з Антоколя вела до центру міста біля кафедрального собору, під руїнами замку, друга траса йшла з центра міста до іншого передмістя – Звіринець, за річку Вілья. Дальшим способом подорожі в місті були візники, які мали повозки з одним конем; це був дорожчий панський спосіб.

Ми переїхали на Весенну вулицю десь у 1912 р. Мешкали в домі, який стояв на кінці великого саду. Наша сім'я знаходилась на першому поверсі в досить великому помешканні, яке складалось з п'яти кімнат, кухні і розлогого передпокою. Над нами на другому поверсі мешкала сім'я Всеволода Макаровича Ігнатовського. Так, як і мій батько, він був історик і учитель гімназії. Це був старий приятель батька ще з університету. Він мав двох синів, але ми, діти, не тримались у купі. На початку саду біля брами була менша хата, де жив дальший історик, учитель і приятель батька Василь Дружниць. Зимом діти використовували Весенну вулицю на санкування. Ми мали більші санки, я сідала спереду і керувала санками, а брати сиділи за моєю спиною. Санки чудово ковзали по стрімкій вулиці. Мама нам дозволяла санкуватись лише на цій вулиці, але я часто не встигала заганувати санки і вони вилітали на площу перед костелом. Вліті ми бігали і гралась у великому садку разом з нашим улюбленим псом Арго. Це був гарний сетер чорної фарби. Арго дозволяв дітям

робити з ним усе, що вони хотіли. Це був добрий сторож, лише він не любив листонош і коминарів.

В безпосередній близькості Вільна починались розлогі ліси з високими старими деревами, різноманітними кущами, де росли гриби і всякі ягоди. Це ще були природні ліси, не пошкоджені цивілізацією. Батько, який виріс у сусідстві знаменитої Біловежської гущі, любив ліс, розумівся на його багатстві, він добре знав сорти грибів і лісових рослин. Влітку батько ходив з дітьми на цілий день по лісу. Він брав брата Сергія на плечі, я вже мала 8-9 років і вміла добре ходити. Я пам'ятаю величезні дерева, під якими ми проходили. На пні такого дерева, майже метр у перерізу, ми розкладали їжу і ще навіть самі могли сісти. В центрі Вільна біля кафедрального собору росло декілька могутніх старих дубів. Казали, що це рештки лісів Перкунаса з поганських часів, що там було його святилище.

Влітку 1914 року ми виїхали на вакації до Пушкарні, недалеко від Вільна. Там ми оселились в окремому домі. Близько дому з одного боку був ставок, з другого боку протікала річка, а з третього – був ліс. Ця надмірна кількість води навколо дому викликала в нашій сім'ї декілька неприємних подій. Ставок був порівнюючи плиткий, зарослий айром і очеретом. Там був невеликий човен з веслами, який дозволяли вживати дітям. Крім мене і брата Сергія, бо молодшого брата Славка ще не пускали на ставок, з нами їздили на човні діти з сусіднього маєтку. Я сама навчилась плавати в Пушкарні, але брат ще не вмів. Один раз, коли Сергій вилазив з човна на берег, він посковзнувся і впав до води. На щастя на березі стояла тітка, яка тоді приїхала до нас, вона витягнула брата. Другий раз батьки, разом з нами, дітьми, пішли щось купити до сусіднього маєтку. Треба було йти тісно біля річки по дерев'яному хіднику. Я йшла спереду з батьком. Раптово я почула якийсь плескіт і безпосередньо за ним другий. Це молодший брат Славко чомусь нагнувся над водою і впав до річки. За ним зразу скочила до води мама (вона добре плавала) і схопила хлопця. Батько їх обох витягнув з води, але ми мусили повернутись до хати. В маєтку за річкою мали корови і це стадо щодня переганяли через річку на наш берег пасти в лісі. Ліс був нікчемний, мокрий: осика, вільха,

кущі; трави там було мало. Звичайно, я очікувала стадо і відганяла корів, які наближались до нашого дому, бо там були квіти. Одного разу я загнала корову далеко до лісу і нараз побачила перед собою бика. Це був великий чорний бик, дуже злий. Я скам'яніла й боялась рухнутись, а бик переді мною фуркав і грабав землю. На моє щастя, це побачив пастух. Він закричав на бика і відігнав його батоном. Найгірша пригода сталась з нашим псом Арго. Ціла родина вибиралась на річку Вілейку, яка текла недалеко, щоб покататись на човні. Арго замкнули в домі, де було горище з відчиненим вікном. Арго виліз по сходах на горище, а коли побачив, що всі ми відходимо, скочив вниз. Батько мовби відчув, що щось сталось, повернувся до хати і знайшов Арго на землі. З возом, який позичили в маєтку, батько відвіз пса до ветеринара. Арго мав зломані передні лапи, які ветеринар дав поміж дощечки. Пару тижнів Арго не міг рухатись. Щодня батько і я виносили його на килимі з дому на двір і у вечері заносили назад. Лапи добре зрослись і коли ми виїздили з Пушкарні Арго вже бігав.

У Пушкарні ми зажили рідке природне явище – затемнення сонця. Було це десь на полудне. Ми приготували закопчені сажею скла, щоб дивитись на сонце. Цікаво було спостерігати, як поводитись під час затемнення різні тварини. Коли сонце почало ховатись і зробилось напів темно, пес Арго заліз під сходи й там сховався, курки кудкудакали і бігали як дурні по дворі, якісь пташки метушились у повітрі. Лише коли сонце засвітило, скінчився цей переполох. У Пушкарні ми святкували Купала – 24 червня, коли батько мав день народження й іменини. Зібралось багато приятелів батька: родина лікаря П. Кесарева, учителя О. Шведова та інші родини зі своїми дітьми. Увечері на крутому березі річки Вілейки запалили великий вогонь, дорослі співали й перескакували через вогнище, а діти бавились з такого незвичайного явища. А за декілька днів після Купала почалась перша світова війна. Ще до кінця вакацій ми повернулись до Вільна. Скінчилось безтурботне й безжурне дитинство, почалось наше мандрівне життя.

Далі буде.

Людмила КРАСКОВСЬКА

Лемківська пісня – на вухо і на фонограф

Закінчення з попереднього числа

Лемківські експедиції Філарета Колесси були пов'язані з планом підготувати багатотомний «Корпус українського фольклору», задуманий Етнографічною комісією НТШ у 1908-1909 рр. Метою його першої поїздки, влітку 1910 р., був однак бойківський Турківський повіт, що охоплював також декілька сіл розташованих у верхів'ї Сяну, яким зараз переходить польсько-український кордон (тут, у Сянках і Беньовій, дослідник записав 59 пісень). Напрямом чергових літніх поїздок, у 1911-1913 рр., стала вже Лемківщина, при чому не лише з фонографом, але і з родиною.

Треба знати, що фольклорист та музиколог і композитор Ф. Колеса, народжений 1871 р. у Стрийському повіті, мав родинні зв'язки також з Лемківщиною, адже його мати, Марія, походила зі священничого роду Менцінських. Виводили вони своє коріння з лемківської Мацини (Менціни), хоч батько Марії Колессової, о. Атанасій Менцінський (1801-1865), працював вже на парохіях в околиці Перемишля та був одружений з сестрою композитора Івана Лаврівського (1823-1873) – їхній батько парохував у Лопінці в Ліському повіті. Музичний талант проявився також у двоюрідного брата Ф. Колесси – видатного оперного співака, тенора Модеста Менцінського (1875-1935), якого батько (молодший брат Марії), також служив на Перемищині.

Отже, виїзди на Лемківщину ставали нагодою до зустрічей з родичами, інколи раніше невідомими. Як згадував син Філарета, Микола Колеса (1903-2006): «Щороку вакації ми проводили на селі... Не пам'ятаю, щоби літо проводив інакше, і не хотілось мені іншого. Улюбленими нашими місцями були села коло містечка Горлиці – Риманів і Маластів, де ми відпочивали найчастіше, бо нам там дуже подобалось. У Горлицях ми одного разу навіть знайшли випадково нашого родича – по лінії Мен-

Філарет Колеса. 1890-ті роки

Микола Колеса. 1914 р.

цінських. Тато зайшов до аптеки, чомусь затримався там довше, а потім радісно нам повідомив, що власник аптеки – наш далекий кривний, про що ми ніколи не підозрювали». Можна здогадатися, що й вибір Маластова це наслідок, не згаданих Миколою, родинних зв'язків з тодішнім парохом Омеляном Менцінським.

Для Ф. Колесси був це не лише час відпочинку від шумного Львова, але й фольклорного «жнив», про яке так згадує син Микола: «По неділях приходили до нас селяни, не з самого ранку, звісно, спочатку ми йшли усі на Службу Божу, а потім починалась для тата праця. Селяни часом жадали, щоби їм за спів платити крейцара, і тоді співали. А потім починалось опрацювання. Я завжди, від найменшого, спостерігав як батько працював, як розшифровував з фонографа, з тих валиків, ще дуже недосконаlih, мелодії і записував їх».

Плодом трьох років праці в терені стали «Народні пісні з галицької Лемківщини. Тексти і мелодії», видані 1929 року у Львові, як 39-40 том «Етнографічного збірника». У нараховуючій 469 сторінок книзі зібрано 820 мелодій, а упорядник у передмові досить детально розповів про процес збирання музичного матеріалу, в основному накопиченого безпосередньо у лемківських селах. «Співали мені майже виключно селяни-хлібороби, – читаємо у «Передньому слові», – переважно дівчата й молоді жінки, рідше старші жінки та вільмово мужчини. Всюди стрічався я у селян з прихильним відношенням до мого діла й розумінням для моїх слів про велику вартість і красу народної пісні. Нераз можна було завважити навіть суперництво межі співачками, котра більше й краще заспіває».

У відрізненні від публікації, що її Леся Українка назвала «Людкевичем», де співаки залишаються в тіні, у збірнику Колесси, поряд з описом маршрутів і хронологією праці збирача, подані характеристики народних виконавців, переважно з їхніми іменами та прізвищами. Думаю, варто їх тут пригадати, адже може хтось з читачів упізнає в них своїх, вартих вдячної пам'яті пращурів. «1911 р., – писав дослідник, – проживаючи в Риманові Сяницького пов. збирав я пісні в сусідніх селах – Дошні й Волтошовій; про величезне багатство пісень у тих сторонах засвідчує та об-

ставина, що вибравшись на два дні в гори записав я у яслиській Волі-Нижній 27 пісень, а в Шклярах протягом 5-6 годин 65 пісень». А ось «співці-селяни» з названих сіл: Дошно «Записи зроблено від родини Ваня Ковалю, в його ж хаті; співали: Ваньо, його жінка, дочка й швагер». – Волтошова: «Кася Драгуз – 17-літня, незвичайно музикальна й талановита дівчина; Юлька і Фенця Драгузи, Максимовичка Ганя. Записувано в хаті Драгузів». – Воля-Нижня: «Записувано в хаті Стефана Шуб'яка; найбільше пісень проспівала Нацка Шуб'як». – Шкляри: «Ваньо Гоцко і його жінка – обоє середніх літ; Вадяк Ганця, Землянська Ганця, Ядловська Ганця – дівчата. Ймовірно саме тоді записано й пісню з Камінки («Співали молодичі»).

Найкращий ужинок фольклорист зібрав однак наступного року, коли оселився безпосередньо у лемківських нетрях: «вибравши собі осідок в Маластові Горлицького пов., записував я пісні також у сусідніх селах – Ропиці й Пантні; незвичайна живучість народної поезії виявилася особливо в Пантні, де я зібрав того літа 134 пісні. Моя десятидневна поїздка в гори Горлицького і Грибівського пов. принесла несподівано багате жниво – 269 пісень – найбільше з сіл Устє-Руське, Ганчова й Висова, що лежать недалеко теперішньої чесько-словацької границі. Навіть у селах, в яких я лиш коротко задержувався в переїзді (Квятонь, Ставиша, Брунари-Вишні), повелось мені записати значне число пісень». Співці на цьому терені: Маластів: «Баюс Ксе-

ня; Боцян Антоха. Молчанка Теодора і Юлія, Павлик Настка, Юрчак Марина – молоді жінки й дівчата» (тут ще була записана пісня з Середнього Великого під Ліськом). – Ропиця-Руська: «Співали жінки». – Пантна: «Вольняк Антошка, – 17-літня дуже співолубна дівчина – співала найбільше й найкраще; Вольняк Анна, Дзибан Єва, Крупа Марина, Лепак Євдоха, Семаніцька Антоха, Тарбай Антоха й Улька – молоденькі дівчата, Баюс Анна – замужня жінка». – Устє-Руське: «Вахновська, Даньковська Меланія, Ковальчик Меланія, Осеняк Софія, Станьчак Анна, Федоровська Аніля – молоді жінки й дівчата; господар середніх літ». – Ганчова: «Вандзіляк Марія і Теодора, Меланія, Сокол Марія й Олена – дівчата; Мигаль Анна, вїйтиха – 40-літня жінка, співала найбільше; Пирч Марія – старенька жінка 65 літ, співала джогачим голосом; Вандзіляк Онуфрій – незаможний господар середніх літ». – Висова: «Варвара, Гойсак Марія, Дрекслер Антоха, Дудич Анна, Дудич Євдоха, Дудич Орина, Ференц Марія – дівчата; Демчко Анна, Дошна, Коблош Анастасія – жінки середніх літ; Золяк Наця, Крестинич Орина – старші жінки». – Квятонь: «Парагус Параска, Марина – старші жінки». – Ставиша: «Лаврин Роман – господар 35 літ, Лаврин Орина – жінка середніх літ, Лаврин Марина – старша жінка – 55 літ, Ковальчук Марина. Записувано в хаті Лавринів». – Брунари-Вишні: «Войтович Улька, Галькович Агафія, Потоцька Ганна – дівчата». – Бліхнарка: «Марія, стара жінка».

Окремі пісні, по одній, були записані не від селян, але «за інтелігентами», тобто від о. Мартиновича – пароха у Висовій, Онуфрія Івашкова з Лося н. Ропою (мабуть вчителя) та Гонорці Менцінської – дочки пароха у Маластові.

«Найменше матеріалу успів я добути в часі третьої поїздки на Лемківщину 1913 р. в Новосанчівському повіті: в с. Андріївці над Попрадом коло Жегестова записав я 47 пісень, а в Поворозину під Криницею всього 2 пісні». – Андріївка: «Веронія, 17-літня дівчина, дочка вїйти; Головач Марія, Русиняк Анна, Семчишин Пазя – переважно молоді дівчата». – Поворозник: «Кулик Теодор – заможний господар – 45 літ».

Вдячним словом згадує Ф. Колеса таких священиків: Лева Волянського (Воля-Нижня), Григорія Калиновича (Устє-Руське), Івана Титаря (Ганчова), Ореста Мартиновича (Висова) і Петра Сандовича (Брунари), «що гостили мене в часі згаданих етнографічних екскурсій по Лемківщині та влекшували контакт з селянами».

Укладаючи збірник, музиколог використав також свої старші записи, зроблені ще у 1890-тих роках, «головно від питомців греко-католицької духовної семінарії у Львові, що походили з Лемківщини (як н.пр. о. Феленчак)» та від Модеста Менцінського (разом 17 пісень, вміщених під загальним означенням «З Сянїччини»). Крім цього 1917 р. у Відні зустрів він управителя народної школи в Розстайному, 55-річного Івана Гомика, «що прекрасно передавав народний спів та відступив мені свої записки текстів до проспіваних 23 мелодій, між ними кілька дуже цінних баладових пісень». Іншою «педагогічною силою», яка збагатила збірник, була Юлія Назаревич, музично обдарована вчителька з Чистогорбу недалеко Команчі, де «записала від селян і підложила під ноти 1900 р.» 4 пісні.

Отже збірник був продовженням праці виконаної Й. Роздольським та С. Людкевичем, звісно, набагато краще доповнюючим образ народної культури лемків. Користуючись зібраним матеріалом, Ф. Колеса, у доповіді «Характерні признаки мелодій народних пісень з Лемківщини», зачитаній на 3'їзді слов'янських географів та етнографів (Краків, 1927 р.), більш детально обговорив,

сигналізоване вже С. Людкевичем, питання своєрідності музичної культури регіону. На його думку: «Лемківський музичний діалект відбігає від інших українських діалектів головню в своїй надбудові, у новіших верствах пісенних, які носять на собі виразні признаки сусідських впливів, головню словацьких, по часті також польських. Та в своїх основах і в давніших покладах пісенних лемківський діалект виявляє тісний зв'язок і нероздільну єдність із західною групою українських музичних діалектів, як се найкраще показують мелодії обрядових пісень: колядок, весільних, обжинкових, а навіть собіткових, що основуються на загально звісних мотивах українських весільних пісень».

Збираючи матеріал до «Корпусу українського фольклору», Ф. Колесса не обмежився лише Галичиною. Працюючи у Турківському і Горлицькому повітах відвідав він також суміжні з цими частинами Бойківщини і Лемківщини місцевості тодішньої «Угорської Русі» (сьогоднішня Закарпатська область і словацька Пряшівщина). З цього терену, який Колесса називав Південним Підкарпаттям, у збірник 1929 р. потрапили

Микола Колесса. Фотографія періоду створення «Лемківського весілля»

лише 3 пісні. Можливо тому, що найкращі записи були ним, – не лише ж дослідником, але й композитором, – опрацьовані для хорового виконання і, ще 1923 р., двома збірками вийшли друком в Ужгороді, як «Руські народні пісні з Підкарпатської Русі» (для мішаного хору), та «Руські народні пісні з Південного Підкарпаття» (для чоловічого хору).

Фольклор з північного боку карпатського хребта використав у своїй композиторській творчості Микола Колесса, який супроводжував батька у його теренових дослідях і про культуру Лемківщини висловлю-

вався з великим захопленням: «я навіть не можу підібрати слів, щоб виразити, що у ній є: у ній є і темперамент, і глибина, і дотепність, і бойовитість – це те найкраще, чим володіє наш народ». Плодом натхнення навіяного звуками мелодій Бескиду є один з його найбільших шедеврів – написане 1937 р. «Лемківське весілля» для мішаного хору в супроводі струнного квартету або фортепіано, яке дехто рахує українським аналогом кантати Карла Орфа «Carmina Burana».

Саме за цю «неофольклорну» симфонічну сюїту, створену з використанням мелодій справжніх пісень лемків та імітаціями награвань сільських «гудаків» (музик) й оформлену як своєрідне дійство (але без наміру відтворити цілісний весільний обряд), М. Колесса отримав державну премію імені Шевченка. Сталося це аж у 1983 р., отже на вісімдесятиріччя мистця. Відтак встиг він ще написати «Вступне слово» до укладеної Марією Байко «Антології лемківської пісні». Вийшла вона у Львові 2005 р., коли композиторові було вже за сто. Ну а пісні – вічні...

Юрій ГАВРИЛЮК

Маластів сьогодні. Фото Ю. Гаврилюка

3 циклу: Фреска весняна

Сільська ніч

На порозі
Присіли слова.
Що надбала
Великодня
Свічка воскова.
Весняний цвіт,
Улігся під ногами.
В гніздах,
На тополі
Прикрилась тиша,
Чорними шапками.
Спить
Рідне село,
Притрушене зірками.

Спомин

У безмежнім небі
Вітер
Крутить хмільно
Веретена
Кучерявих хмар
Шумить листя
Зеленої ліщини
Лоскоче запах
Скошених трав
Розумію
Я до берега пливу
Все минає
Йде у безвість
Нетлінним мулом
Остається спомин.

Самотність

Сіре небо
Віддзеркалює
Сірі будні існування
Самотність дня
Мов відерце порожнечі
Несу
На плечах
Йду до тебе
Під небом
Дрібний
Дош квітневий
Жайворонковим їде возом
Березового гаю
Зелений гребінь
Кланяється верболозам.

При криниці

Шепочуть дерева
Про таємниці
Зчарованої води
Весняної криниці
На листочку вишні
Грає ніч
Любовні меланхолії
Сяють ясні зорі
У краплистих росах
На твоїх косах
Поклонилися лілеї
До води
Додолу
Застелився
Тихий став імлюю.

Фреска

Кружля
Тополинний пух,
Над дахами.
Півні,
Задирники горласті,
Виспівують акорди
Весняного щастя.
З самого ранку,
Танцює сад
Пелюстками
Білого серпанку,
В блакиті неба
Пташиний розспів,
Гомонить стоголоса.
Теплий вітерець,
Делікатно –
Чеше коси
Берізка босим.

Правда

У передвесня пору
Наснилась
Мені любов
Така
Що й не снилась досі
Правду
Очевидну
Не втаїти
Весняний вітер
Вже поза мною
Нині єднає нас
Срібlistий спомин
Весняна
Музика гітари
В очах моїх
Молодість твоя
В пожарах.

Весна

Весняне затишшя
Саду
М'яким туманом
До мене пливе
І перша павутина
І вітальна
Пісня солов'їна
Цвіту білого
П'янке тіло
У очах закипіло
Гріє сонце
З-над високої тополі
Мов тюльпан
Червоне.

Молодість

Розцвіло латаття
Зеленіють клени
Музика весни
Веселить мене
Я щасливий
По виноградному
Місточку
Хмільними думками
Йду до тебе
Любов
Нас сполучила
Очей та уст
Весняний чар
То молодості
Крила.

Перед селом

Припавши на коліна
Кланяюсь
Теплим скибам
Ораної землі
Зронилось
В утомі слово
Мов листочок
Весняний ясеновий
Золота корона сонця
Сідає
На вершку
Зеленої вільшини
Пливе
Тихе надвечір'я
По лугах
І спів
Мов той дзвіночок
Несуть дівчата
На устах.

Більськ, 27 квітня 2017 р.

Надія Гаврилук

* * *

*Подвижнику Української культури –
Тадею Карабовичу*

А день зорів зірницею досвітньою,
Бездня слів вже не манила й снів...
І серце незбагненності досвідчило,
Яку б ніхто забрати не посмів.

А день гукав доріжками – мов
нашими –
І наживо відлунював на світ,
А душі йшли стежинами монашими
І щедро дарувалися – візьміть.

День не згорів. Зірницею вечірньою
Зоріє. І, зріднившись із висотами,
Зігріє всіх довкруг любов'ю вірною,
Душа, що світло в себе спрагло
всотує.

20.02.2016, Київ

Тадей Карабович

Я жив у вежі на березі річки

*Поетесі Надії Гаврилук
на вічність*

Я жив над урвистим берегом річки
у вежі
і не знав що береги життя
омиває вічність
я дивився у далі прозорі
і не усвідомлював
що це лишень мить
юдолі
ти прийшла до мене вночі
і сказала
що ми є свідками
жорстокого світу
і я не можу заснути
бо думаю
звідки ти
це знала...

20.02.2017

День згорів

День згорів неначе мить
тріпоче голуб крильми

чайка кигиче над полем
що я тебе любив
ти мене любила всю ніч
і лист мені писала без слів
щоб я безнастанно кохав
на щоці лишилась сльоза
полощена в безодні снів

20.02.2017, Холм

Piękno stworzone przez ludzkie dłonie

W Środowiskowym Domu Samopomocy przy ul. Ptaszyńskiego 14 w Hajnówce pokazano haftowane skarby z podlaskich domów. Zgromadzone piękne przedmioty, których nie kupi się w sklepie, bo to pamiątki rodzinne (wiele z nich ma ponad 100 lat), można było obejrzeć od 31 maja do 9 czerwca 2017 r.

O wystawie oprowadziła i opowiedziała Marta Korszak, inicjatorka i realizatorka zbierania haftowanych skarbów. Pomysł zrodził się w pracowni haftu i szycia dosyć spontanicznie, podczas rozmowy, jakich wiele pomiędzy opiekun-

nami i podopiecznymi. Część eksponatów pochodzi z prywatnych zbiorów pracowników i domowników ŚDS. Najwięcej jednak od przyjaciół. Pani Marta śpiewa w chórze soboru Św. Trójcy i na jednej z prób opowiedziała o pomysśle wystawy, zwracając się z prośbą o pomoc. Odezwy były olbrzymie. Koleżanki z cerkiewnego chóru pootwierwały swoje skrzynie i szafy, powyciągały rodzinne skarby, które były przekazywane z pokolenia na pokolenie, albo też takie, które same stworzyły. Zebrano ogółem 150-200 eksponatów. Oprócz rzeczy przyniesionych

z zewnątrz, są też prace, które w ciągu 20 lat wykonano na zajęciach w ŚDS.

Powierzchnia wystawowa nie jest duża, ale eksponaty były dobierane tak, żeby się nie powtarzały, a przedstawiały różne techniki i wzory. Jest mnóstwo wyszywanych obrazków: krzyżykiem, haftem płaskim, haftem łańcuszkowym. Kunszt, dokładność, fantazja, wszystko to widać na pracach. Czasem wzory były powielane, a czasem wymyślone. Często są liście winorośli, kwiaty, ale także wzory geometryczne. Najstarsze ręczniki wieszane nad ikonami miały wzory geometryczne. Kiedyś, gdy nie każdy potrafił czytać i pisać, z haftów na koszulach odczytywano, kto czym się zajmuje. Są też makatki, szczególnie ciekawe, jeśli ktoś interesuje się symboliką.

Wystawa odbyła się w ramach dni otwartych, które zorganizowano, aby pokazać całą ofertę ŚDS. Można więc było zwiedzić wszystkie pracownie, dowiedzieć się, na czym

polega praca w Środowiskowym Domu Samopomocy, kim są ludzie, którzy tu przychodzą. To jest miejsce, gdzie pomaga się ludziom. Na miejscu jest psycholog, psychiatra, są terapeuci, jest pracownia muzyczna, kulinarna, techniczna i oczywiście pracownia rękodzieła, w której powstała część eksponatów.

Krystyna KOŚCIEWICZ
Fot. autorki artykułu

3 хроніки подій на Підляшші

Помер архієпископ Єремія

У великодню ніч з **16 на 17 квітня** після тривалої хвороби помер у Вроцлаві архієпископ Вроцлавський і Щецинський Єремія (Іван Анхим'юк), видатний ієрарх Польської автокефальної православної церкви та багаторічний голова Польської екуменічної ради. Він народився в підляському селі Одринки 1943 р. Навчався у Варшаві, Москві та Цюриху. Був ректором Християнської теологічної академії у Варшаві, 2001-2016 рр. головував у Польській екуменічній раді.

Прощання архієпископа Єремії з вірними Вроцлавсько-щецинської єпархії відбулося **18 квітня** у православній кафедральній церкві Народження Пресвятої Богородиці у Вроцлаві. Похоронено його **19 квітня** на Вольському цвинтарі у Варшаві.

Підляські співаки у Варшаві

19-20 квітня в «Sinfonia Varsovia» у Варшаві в рамках Міжнародного фестивалю «Усі мазурки світу» відбулися дводенні майстер-класи зі співачкою з Малинник Вірою Ничипорук, лідеркою народного колективу «Малинки». Це була четверта зустріч з цього річного стипендіаткою Міністерства культури і національної спадщини РП.

Окрім майстер-класів з Вірою Ничипорук в рамках фестивалю «Усі мазурки світу», **20 квітня** під час концерту «Пісні весни, пісні літа» виступили народні співачки з Дашів – Євдокія Маркевич та Софія Кірділевич.

Фільми про Донбас у Білостоці

19-23 квітня у Білостоці проходили заходи 16-го Об'їзного фільмового фестивалю «WATCH DOCS». **21 квітня** в рамках заходу в Університетському центрі культури в Білостоці можна було подивитися фільми про Україну, провідною темою яких була війна на Донбасі.

У першому з них – «Зроби собі державу» («DIY Country», Франція 2016, 80 хвилин) – британець Антоні Бутте показує момент творення сепаратистської Донецької народної республіки. Режисер від самого початку супроводжує «вождів» першої фази конфлікту у Донбасі. Він показує корупцію, непотизм, виборчі зловживання провідників «Новоросії» та кінець їхньої кар'єри, коли в структурах влади з'являються люди, які реалізують політику Кремля.

Другий фільм – «Люди, які прийшли до влади» («People Who Came to Power», Україна 2015, 17 хвилин) – був знятий українцем Олексієм Радинським та словачком Томашом Рафа 2014 р. у Донецьку, Слов'янську та Соледарі Донецької області. У фільмі простежується перетворення громадянського руху опору на збройне повстання та поступове занурення суспільства у стан війни. Зображено в ньому деградацію соціального протесту до збройного повстання, яке підтримувалось прихованим іноземним вторгненням. В Україні стрічку сприйняли дуже неоднозначно, деякі звинувачували її авторів у пропаганді «руського міра».

Після презентацій фільмів відбулася зустріч з Павлом Пеньонжком, поль-

ським журналістом, автором книжок «Pozdrowienia z Noworosji» та «Wojna, która nas zmieniła», який був на Донбасі від самого початку конфлікту.

Зустріч з Варварою Горальчук

21-23 квітня у Підляській опері і філармонії в Білостоці та Білостоцькому театрі ляльок проходив 6-ий «Міжнародний ярмарок книжки». У його рамках відбувся Літературний фестиваль «На пограниччі культур», під час якого можна було взяти участь у численних зустрічах з авторами книжок, літературних майстер-класах та загальнопольських прем'єрах книжок.

У програмі заходу знайшлася, між іншими, зустріч з Варварою Горальчук, авторкою першого роману про «біженство» під заголовком «Nadzieja aż po horyzont». Підляська письменниця розповідає в ньому історію родини з Мокрого коло Більська, що під час «біженства» в 1915 р. потрапила вглиб Російської імперії. Роман спертий на спогадах, в основному, родини авторки.

Під час «Міжнародного ярмарку книжки» Варвара Горальчук промувала свою другу книжку «Miód», яка розповідає про складне життя на підляському селі після «біженства». Нова повість підляської письменниці також спирається на автентичні історії з життя сім'ї авторки та інших підляських селян.

Окрім зустрічі з Варварою Горальчук, під час «Міжнародного ярмарку книжки» читачі могли ще зустрітися з іншими авторами, які займаються регіональною тематикою, між ін-

шими, з Анетою Примакою-Онішк, авторкою нагородженої книжки «Bieżeństwo 1915. Zapomniani uchodźcy». Це репортаж, який розповідає про один із менш досліджених та описаних фактів з Першої світової війни – масове «біженство», а фактично депортацію православного населення Підляшшя і Холмщини вглиб Росії. Авторка описує в ньому трагічну долю людей, яким довелося лишити свої рідні землі та виїхати в незнаний світ. Книжка сперта на архівні автентичні спогади очевидців. Не забракло в ній ретельної бібліографії та фотографій з часів «біженства».

Українські акценти «Фестивалю культур»

25 квітня у Підляському воєводському управлінні в Білостоці відбувся ювілейний «Фестиваль культур». Це захід з участю дітей і молоді, організований Початковою школою № 12 у Білостоці, при якій 10 років існував пункт навчання української мови. Тому-то кожного року присутні на концерті українські виконавці. Цього року виступили на ньому співока і танцювальна групи ансамблю «Ранок» з Більська (на фото), а також фольклорний ансамбль «Добриня», у якому співають, між іншими, колишні учениці міжшкільного пункту навчання української мови. Мішаний російсько-українсько-білоруський репертуар представили учасникам заходу діти з Комплексу громадських шкіл ім. св. Кирила і Методія в Білостоці.

«Фестиваль культур» презентує культурний колорит регіону – польську пісню і танець, фольклор національних меншин та культуру вихідців, які прижива-

ють у Підляському воеводстві. Загалом на ювілейному 10-му фестивалі виступило 15 груп, які представляли польську, українську, білоруську, татарську, єврейську, ромську та чеченську культури. Окрім артистичних презентацій, учасники заходу приготували стенди, на яких показували особливості різних культур та пропонували скоштувати національні і регіональні підляські страви.

Роковини акції «Вісла»

28 квітня – 1 травня у Перемишлі проходили урочисті заходи у 70-і роковини операції «Вісла». Відбувався також приурочений до них III Конгрес українців у Польщі. Були концерти, лекції, театральні вистави та панельні дискусії на тему ситуації української національної меншини в Поль-

щі. Говорилося, між іншими, про сприйняття суспільством акції «Вісла», спадщину українського прикордоння та представлення її в Інтернеті. У рамках відзначень відбулася зустріч з письменником Анджеєм Стасюком «Епізоди вигнання», можна було подивитися фільми «Табір Явожно», «Бежцадські ікони», короткометражні фільми молоді з Перемишля, а також взяти участь у дискусії з участю їх авторів.

Відзначення не могли обійтися без релігійного елементу – у греко-католицькому соборі святого Івана Хрестителя та в православній церкві Успіння Пресвятої Богородиці відправлялися богослужіння за жертви операції «Вісла». Окрім того в кафедральному греко-католицькому соборі проходили концерти з участю ансамблів «Журавлі» і «Крайка» з Перемишля, лемків-

ської співачки Юлії Дошани та Академічного оркестру Львівської філармонії. Над Сяном показано виставку речей, які 70 років тому українці взяли з собою в дорогу.

Важливою подією врочистостей був III Конгрес українців у Польщі. У його рамках проведено декілька дискусійних панелей, між іншими: «Українська культура після операції «Вісла»», «Українська меншина. Українці у Польщі. Перспектива наступних сімдесяти років», «Молодіжна дискусійна панель», «Організації української меншини та організації іммігрантів. Майданчик для співпраці. Нагальна потреба» тощо.

У відзначеннях 70-тих роковин акції «Вісла» взяли участь лідери українських організацій у Польщі, польських організацій, які діють у користь польсько-українського діалогу, ієрархи греко-католицької і православної церков, науковці, представники влад України та різні покоління українців. З Канади до Перемишля прибув президент Світового конгресу українців Євген Чолій. Загалом у заходах узяло участь кілька сотень людей.

Ювілей Студії естрадної пісні

29 квітня в Гайнівському будинку культури 10-річний ювілей святкувала Студія естрадної пісні Гайнівського будинку культури. Співають у ній, в основному, молоді солістки з Гайнівки та околичних сіл. У репертуарі – польська естрада, окрім того білоруські і українські пісні, які прозвучали на ювілейному концерті.

З українським репертуаром учасники Студії естрадної пісні багато разів виступали соло, в дуеті, тріо та як ансамбль у Конкурсі української пісні «З підляської

криниці» в Більську, займаючи там головні місця, в тому числі гран-прі. Співали також «На Івана, на Купала» в Дубичах-Церковних та на Фестивалі української культури на Підляшші «Підляська осінь».

Польсько-українська конференція в Білостоці

4-5 травня в Підляській книжниці в Білостоці проходила III Одеська міжнародна конференція «Музика і опера в польсько-українському літературному і культурному діалозі». Узяли в ній участь науковці Університету в Білостоці, Підляської книжниці, а також проф. Ярослав Полішук з Київського національного університету ім. Б. Грінченка, д-р Катерина Хоменко, Олена Яворська, Тетяна Заярна та Лілія Мельниченко з Державного літературного музею в Одесі, окрім того науковці Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, серед них проф. Євген Черноіваненко, декан Філологічного факультету, проф. Наталія Малютіна, яка багато років співпрацює з Університетом в Білостоці, проф. Оксана Шупта-В'язовська, д-р Ірина Нечитайлюк, проф. Валентина Мусій, доц. Тамара Морєва, доц. Артур Малиновський та доц. Наталія Коробкова.

Головною ідеєю конференції було показати історичні зв'язки польських міст з Одесою, містом, яке відоме в цілому світу хоча б своїм оперним театром. У Білостоці науковці говорили про українсько-польські музичні контакти, оперу як тему літературних творів культурного польсько-українського пограниччя, музику і оперу в польській і українській літературі в контексті взаємних культурних зв'язків, українські і польські мотиви в оперному лібрето тощо.

Конференція пройшла в рамках циклу «Одеса і Чорне море. Польсько-українські культурні зв'язки».

Чергова зустріч з малинницькою співачкою

6-7 травня в Малинниках у рамках піврічної стипендії Міністра культури і національної спадщини РП пройшла п'ята зустріч з народною співачкою Вірою Ничипорук. Тим разом головною темою майстер-класів було вивчення місцевих весняних і весільних пісень.

Зустріч з сакральним співом

8-13 травня в Соборі Святої Трійці в Гайнівці проходив Міжнародний фестиваль «Гайнівські дні церковної музики». Взяли в ньому участь виконавці релігійної музики з Польщі, Латвії, Білорусі, України, Грузії, Росії та Румунії. Загалом показалося 25 хорів.

З України виступили: Харківський юнацький хор, Вокальний колектив «Многая літа» з Києва та хор «Cantabile» з Кам'янського (колишнього Дніпродзержинська). Хор «Cantabile» зайняв перше місце в категорії академічних хорів. У категорії хорів інших одну з двох других нагород отримав Вокальний колектив «Многая літа» з Києва.

У рамках фестивалю пройшло багато супровідних заходів. **10 травня** у Черемсі виступив з концертом хор «Многая літа» з Києва. Того дня у Біловежі можна було послухати хору «Cantabile».

11 травня цей хор заспівав в Гайнівському амфітеатрі. **12 травня** хору «Многая літа» могли послухати жителі Сім'ятич.

Традиційно в рамках фестивалю в Осередку лісового навчання в Біловежі відбувся концерт під відкритим небом «Фольклорна учта».

Цього року пройшов він **12 травня**. З народним репертуаром виступили на ньому виконавці, між іншими, з Польщі, Білорусі, Румунії та України.

Конкурс української поезії

10 травня у Більському будинку культури пройшов Воєводський декламаторський конкурс «Українське слово». Взяло в ньому участь понад 80 дітей і молоді, які навчаються української мови у школах Більська, Черемхи і Білостока.

У Холмі вшанували пам'ять Шевченка

14 травня у Холмі пройшли заходи з нагоди вшанування пам'яті українського поета Тараса Г. Шевченка. Почалися вони молитвою у кафедральній церкві св. ап. Івана Богослова. Богослужіння та панахиду очолив настоятель холмської парафії о. митр. прот. Іван Лукашук, співав парафіяльний хор під диригуванням Івана Подолюка.

Після церковних урочистостей у Холмському центрі православної культури відбулося Шевченківське свято. У його програмі знайшлася декламація віршів Тараса Шевченка учнями Української недільної школи в Люблині. З доповіддю про Великого Кобзаря виступив український поет Холмщини та літературознавець д-р Тадей Карабович, з черги пісні на слова Тараса Шевченка виконав український дитячий ансамбль «Люблинська веселка», якого учасниками є учні Української недільної школи в Люблині, що вивчають українську мову в міжшкільних групах. Керівником колективу є студентка родом з Більська, колишня учасниця ансамблю «Ранок» і «Позитив» Магдалина Яким'юк. На заході у

Холмі дитячий гурт вперше виступив під новою назвою.

Окрім люблинських дітей, з концертом українських пісень у супроводі бандури виступив ансамбль бандуристок Комплексу загальноосвітніх шкіл № 2 ім. М. Шашкевича у Перемишлі. П'ять молодих бандуристок виконало ряд творів на слова Тараса Шевченка та про Великого Кобзаря. Захід закінчився пасхальною молитвою «Ангел вопіюще».

У Холмських вчистостях взяли участь представники Українського товариства, місцеві українці, також мешканці сусідніх місцевостей. Були присутні, між іншими, представник маршалка Люблинського воєводства Марцін Лопаський та голова Перемиського відділу Об'єднання українців у Польщі Марія Туцька.

Організаторами Шевченківських відзначень були: Холмський відділ Українського товариства, Православна парафія св. ап. Івана Богослова в Холмі, Холмський центр православної культури в Холмі та Братство православної молоді в Холмі. Свято реалізовано завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

«Вечір з українською літературою»

16 травня в домівці Українського товариства в Люблині під час VI «Вечора з українською літературою» відбулася авторська зустріч з українським поетом, істориком і публіцистом з Підляшшя, головним редактором двомісячника «Над Бугом і Нарвою», Юрієм Гаврилюком. Пройшла вона у формі майстер-класів під гаслом «Українська культура, мова, історія Підляшшя».

Захід провело Українське товариство завдяки дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

«Наше кулінарне надбання – смаки регіонів»

17 травня в «Сподках» у Білостоці відбулася 17-та едіція конкурсу «Наше кулінарне надбання – смаки регіонів». 84 продуцентів з Підляського воєводства презентувало під час нього 129 продуктів у чотирьох категоріях: продукти рослинного походження, продукти тваринного походження, напої та продукти мішані, а також найкращі страви та регіональні і традиційні страви. Найліпших журі нагородило нагородами та номінаціями до загальнопольської нагороди «Перлина 2017». У минулих роках «Перлини» отримало аж 30 продуктів з Підляського воєводства.

Одну з трьох перших нагород у конкурсі в категорії «продукти рослинного походження», підкатегорія «кондитерські вироби», отримала Сва Степанюк з Засцянок. Виготовляє вона пряники, на яких поміщує традиційні орнаменти з ручників, українських сорочок чи дерев'яних хат з Підляшшя. Вирізнення в категорії «регіональні напої», підкатегорія «спиртні напої», за «палинюнку» отримала Гелена Датчук з Мощони-Королівської. Окрім того «Мельницький весільний коровай» пані Гелени Датчук був одним з вісьмох продуктів, номінованих до нагороди «Перлина 2017».

Метою конкурсу є підтримати кулінарну традицію регіону та зберегти від забуття кулінарні «перлини», які мають шанс знайтися у «Списку традиційних продуктів». Підляський конкурс це перший етап престижного загальнопольського конкурсу, який під патронатом Міністра рільництва та розвитку села та маршалків воєводств організує Палата регіонального і локального продукту разом з Об'єднанням воєводств

РП. Великий фінал конкурсу відбудеться **24 вересня** під час ярмарку «Смаки регіонів – Polagra Food» у Познані.

«Субота перед Миколою»

20 травня у Загороді в Козликах над Нарвою відбувся захід «Субота перед Миколою», який є продовженням щорічного заходу «На Миколу», організованого в українському музею під відкритим небом багато років. У його програмі знайшлася доповідь Юрія Плеви з Білостока, автора двох книжок «Kuraszewo – lata minione» та «Lady, Leniewo, Podrzeczany. Na bielskim hostiniciu». Розповів він про минуле україномовного Підляшшя, зокрема Більської землі. Окрім того в програмі заходу знайшлися виступи українських фольклорних ансамблів «Гілочка» з Черемхи і «Добриня» з Білостока. Зустріч завершилася бесідою біля вогнища та спільним співанням українських пісень.

«Ранок» у Ельблонзі

20-21 травня в Ельблонзі проходив 51-й Дитячий фестиваль української культури. Узяли в ньому участь молоді артисти з українських громад з цілої Польщі, у тому числі український колектив «Ранок» з Більська – співоча і дві танцювальні групи.

Зустрічі з підляськими традиціями

22 травня в Комплексі громадських шкіл ім. св. Кирила і Методія в Білостоці відбулися танцювальні майстер-класи для дітей і молоді з Білостока «До джерел». Взяли в них участь старші учні школи – п'ятого і шостого

класу початкової школи та гімназії. Основ українських танців, у тому числі характерних для Підляшшя, учив Даріуш Кришпинюк з Воеводського осередку анімації культури в Білостоці. Це була третя частина майстер-класів у рамках проекту Союзу українців Підляшшя, фінансованого Містом Білосток. Його метою є ознайомлення молодого покоління Білостока з традиційною культурою регіону. Раніше в рамках проекту в Загороді в Козликах над Нарвою діти випікали «буслови» лапи і великодні пасочки та прикрашували вербочки перед Вербною неділею. Окрім того в рамках занять української мови відбувалися майстер-класи писання писанок.

«Dakh Daughters» у Білостоці

26 травня під час XXXII Днів сучасного мистецтва у Драматичному театрі в Білостоці показався «Dakh Daughters» – український жіночий театральномузичний гурт, який виступає в жанрах «фрік-кабаре» і театрального перформансу. Його привабливе видовище білостоцька публіка сприйняла дуже ентузіастично.

Другий фестиваль церковної музики

24-28 травня в Підляській опері і філармонії в Білостоці пройшло друге велике свято сакрального співу – Міжнародний фестиваль церковної музики «Гайнівка 2017». Показалися на ньому найкращі виконавці духовного співу з Польщі, Білорусі, України, Македонії, Литви та Росії. Україну представляло аж сім виконавців: Жіночий аматорський академічний хор «Мелодія» з Івано-Франківська,

Хор Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Леонтовича, Народна хорова капела «Дніпро» Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Жіночий хор Житомирського коледжу культури і мистецтв ім. І. Огієнка, Хор Дніпропетровської академії музики ім. М. Глінки, Архієрейський хор «Знамення» з Рівного та Академічний камерний хор «Хрещатик» з Києва. Окрім того виступив український хор «Камертон» з Гіжицька, який діє при Мазурському відділі Об'єднання українців у Польщі.

Українські хори стали найбільш помітними виконавцями фестивалю, тому аж чотирьох з них журі удостоїло першими місцями. У категорії парафіяльних хорів переміг Архієрейський хор «Знамення» Свято-Покровського та Свято-Воскресенського соборів у Рівному (на фото). У категорії аматорських світських хорів одну з двох перших нагород отримала Народна хорова капела «Дніпро» Київського національного університету ім. Т. Шевченка. З-посеред хорів музичних навчальних закладів найкращим виявився Хор Дніпропетровської академії музики ім. М. Глінки з Дніпра. У найпрестижнішій категорії професійних хо-

рів першу премію розділили між собою Академічний камерний хор «Хрещатик» з Києва та хор з Красноярська в Росії.

Одну з двох других нагород в категорії хорів музичних навчальних закладів отримав Хор Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Леонтовича, третю у ті ж самій категорії – Жіночий хор Житомирського коледжу культури і мистецтв ім. І. Огієнка. У категорії парафіяльних хорів одну з двох третіх нагород отримав хор «Камертон» з Гіжицька.

У рамках фестивалю пройшло багато супровідних концертів, у тому числі у Варшаві, Кракові, Сейнах, Біловезі, Більську, Наровці. Презентувалися під час них також українські учасники фестивалю.

Конкурс української пісні

27 травня у Більському будинку культури пройшла 13-та ediція Конкурсу української пісні «З підляської криниці». Його гран-прі здобув ансамбль «Мале ГДК» Гайнівського будинку культури. Гала концерт конкурсу відбувся **3 червня** в рамках Днів Більська.

Людмила ЛАБОВИЧ
Фото авторки статті

